

DE RATIONE
ELIGENDORVM

REGVM POLONIÆ

STANISLAI KARNKOWSKI

Episcopi Vladislaviensis & Pomeraniae

EPISTOLA,

Cui adiunctus est Panegyricus

AD

HENRICVM VALESIVM
POLONIÆ REGEM,

ET DE

PRIMATV SENATORIO
REGNI POLONIÆ

Eiusdem Authoris

TRACTATIO.

Posnania, Anno Domini, M. D. XCIII.

THE
OF
BY

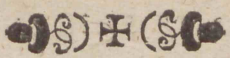
E. XIX 122

THE
OF
BY

Emilia

THE

THE

DE MODO ET ORDINE ELECTIONIS NOVI REGIS,

Rationeque eligendi

REGES. POLONIÆ,

A D

MARTINVM CROMERVM

EPISCOPVM VARMIENSEM,

EPISTOLA A. Wilgorum Ep. Polij

*ad el in Masovia
opera Karakovi ed: hi Lib. III. Cap. 66. et in
men Po-
lonia Ed: i
Polen de 1589
p. 688.*

ogitanti mihi, & vetera memoria repetenti, ex omnib⁹ beneficijs Regno, à Deo Optatissimo datis & concessis, nullum, nec ad gloriam illustrius, nec ad utilitatem maius, nec ad perfectionem pulcherrimi operis magis absolutum, nobis & regno huic contigisse videtur; quàm quòd eius gratia negotium electionis promouente, consensu omnium, Serenissimum Principem Henricum, fratrem Christianissimi Regis Galliarum Andium Ducem, in Regem nostrum elegerimus. Verè enim iudicando, nemo mortalium facilè credebat; vt tot nationes, linguâ, moribus, legibus, studijs, voluntatib⁹, religionibus, inter se dissidentes, in vnum, eumque externum, terra marique

A

DE RATIONE ELIGENDORVM

rique disiunctissimum conuenirent. Ex tam enim Senatorum & Equestris Ordinis conuentu frequentissimo, iam tum cum in suffragia itum esset, vix quarta pars aliò voluntates suas contulerat: ita, vt nulli iam dubium foret, eum & non alium quenquam nobis regnaturum fuisse. In quo eligendo, quoniam cessarunt omnia impedimenta & difficultates: redijtque in summa licentia charitas, prudentia, ordo, modus, obsequium: à Domino factum credimus, & est mirabile in oculis omnium. Quo magis tam inusitatam & inauditam clementiã silentio præterire nos minimè oportet: quinimmò omnes immensas Deo Opt: gratias agere decet: qui non solum nos Regnumque hoc ab interitu & opprobrio vindicauit; sed etiam salutem Reipub: nostræ, libertatemque Regni, qua præ cæteris gentibus gloriamur, factam, testamque repræsentauit. Vt igitur tale & tantum beneficium in animis & memoria hominum, non solum vigeat; sed etiam ad posteros transmittatur, eisque exemplum ad imitandū prodatur: confeci Commentarium interregni, quem Dm vestræ R^{mæ} mitto: & ab ea (quæ prius, vt olim Salustius in Romana, sic illa in Historia nostra, summa cum laude nominis per vniuersum orbem obtinet) maiorem in modum peto, vt eum colophonem historiae addat. Et initia quidem, progressus, quid quoque loco actum sit, ex eo ipso Commentario deprehendes. Cæterum de ratione consiliorum, & progressu electionis, nonnulla R^{mæ} P. vestræ scribenda decreui.

Equidem in omni electione hæc tria à directoribus prouidenda esse existimo. Primum, vt ij qui eligunt, sine vllō metu, eligendi potestate vtantur. Deinde, vt recto iudicio, ordine debito, & modo legitimo. Postremò, quod est omnium maximum, vt cum summo timore Domini ad electionem accedant. Ea omnia in electione Regis nostri
summa

REGVM POLONIÆ:

summâ fide, curâ, & diligentia à Senatoribus provisa & facta esse reperies. Principiò enim confinia Regni præsidij firmandas; deinde, pacem domesticam, constitutis iudicijs extraordinarijs, astringendâ decreuerunt. Postremò, modum & rationem eligendi Regis tam popularem adinuerunt, à qua nullus eques exclusus, nullus circumventus esse videretur. Diem & locum Comitiorum, habito de more & lege inter se consilio, edixerunt. Sed quia omnes, vnum oppidum capere non poterat, de mādato Senatus, per Officiales Regni, singulis Palatinatib⁹ oppida & pagi adiacētes pro diversorijs distributi sunt. Ad communia verò consilia capiēda designatus est ager propè civitatem pace publica saccratus. Erat campus latè patens, in quo extensum, erat tentorium ingentis amplitudinis: circumquaque ambiebant tentoria Palatinatum sive terrarum. Convenit frequentissimus Senatus, & numerosissimus Equitum exercitus. Postquam igitur externorum Principum in maiori tentorio auditæ sunt legationes, & ab vniuersis conclamatum esset; vt declarante & proponente Archiepiscopo Gnesnen: velut Primate Regni, ad eligendum Regem procederetur: factum est, vt decernente eo ex sententia Senatus, vnusquisque se ad tentorium terræ sive Palatinatus sui iuxta præscriptum receperit. Ivère quoque Episcopi & Senatores: ac quem quisque locum de more & consuetudine in terris & Palatinatibus vivente Rege habebat, eundem in defuncto obtinebat. Hymno itaq; ad invocandū Spiritus sancti gratiam in singulis Palatinatibus decantato: videret Paternitas vestra R^{ma} mirifica hominum studia: videret Henricum Regis Galliarum fratrem propendentia: videret alios lachrymas fundere, & vota pro eo Deo nuncupare; alios hastas lilijs insignire: audiret diversis in locis voces postulantium eum, resonare: alios ita in suffragia rue-

DE RATIONE ELIGENDORVM

re, vt actum esse putarent de Republica, nisi is eligeretur. Tantus inerat animis ardor, cum incredibili cupiditate coniunctus: tanta vis amoris mentes hominum accèderat. Postquam igitur Senatores, cum ijs, qui erant ab Equestri ordine ad audiendas legationes deputati, postulata & capita earundem retulerunt: Equites suo quisque loco sententiam liberè, nullo eos impediante, aut sermonem interrumpente, à maximo vsque ad minimum, cum causarum etiam explicatione, dixerunt: præeuntibus & informantibus Senatoribus, à quibus conciliabantur sententiæ, & ad minimum numerus Candidatorum redigebatur. Tandem finitis sententijs, nomen Candidati, & nomina Equitum, ac numerus suffragiorum, in scripturam redigebatur, & sigillis eorum, quò cum maiore fide Senatui exhiberetur, obsignabatur. Manebat tamen cuique potestas mutandi sententiam. Relatæ sunt deinde scripturæ sigillis obsignatæ ad maius tentorium in confessum Senatus: lecta & recitata sunt nomina Candidatorum; itemque numerus & nomina suffragatorum vniuscuiusque. Si numerus suffragiorum spectetur, vicit Henricus omnes, & aded quidem vicit, vt cæteri omnes pariter eum non adæquarent. Sed cum in electionibus liberis id maximè cavendum esse videatur, vt non ferrum, non aurum, non acclamatio; sed recta ratio, publica utilitas, & persuasio locum habeat: res deducta est ad iudicium & ad calculum examenque rectæ rationis. Ego autem id factum esse reor ad amplificandam, & eò magis illustrandam Regis electi laudem & gloriam: quò manifestè constaret, eum non casu & fortuna, non vulgari aut iuuenili impetu, aut temeritate, vel favore: sed interposita authoritate & iudicio gravissimo, Regem esse creatum. Cùm multum diuque deliberaret Senatus, quæ ratio esset ineunda examinis: nulla melior visa ea, qua

Græci

Græci & Romani olim, ac vt audio, nunc Veneti, in deliberationibus gravissimis, tam actionum publicarum, quàm causarum forensium vtuntur. Editi sunt advocati, singulis Candidatis, Senatores tres (ex quorum numero ego quoq; eram) qui eorum partes, servato cuique suo honore, tutati sunt. Res acta est eisdem iudicibus, quibus & testibus. Non erat illud certamen adulationis, sed veritatis: certabat ratio cum ratione, argumentum cum argumento, causa cum causa. Expendebantur rationes honestatis, commodorū, incommodorum, & periculorum. Nihil ibi intentatum, relictum est, quod ad hoc negotium spectare quoquomodo videretur. Rigidum sanè & acre examen; sed nobis ac Reipublicæ nostræ necessarium, quo libertas, salus, & securitas Reipubl: Regni fundabatur. Erant nonnulli Primores Regni, viri claritate familiarum præstantes, & omni genere laudis conspicui, ad gubernacula Regni nominati, & multos habebant suæ causæ fautores. Quamvis autem ij virtuti suæ confiderent: sed vt ne censura de absentibus haberetur, & quòd imperaturus omnibus, non solùm ex nostris, sed ex omnibus eligendus esse videretur, vtrò & sponte suâ ante incœptum examen suffragiorum prærogatiua sese abdicarunt. Porrò post conflictum rationum & argumentorum, ex his, qui Henrico suffragabantur, nemo; qui verò alijs Candidatis, plerique de sententia sua, decesserunt, & suffragia sua in Electum transtulerunt. Qui autem ex his tenaciores sui propositi erant; (vide singulare exemplum fraternæ charitatis) cùm assurrexisset Senatus, precesque & authoritatem interposuisset: factum est; vt ij fraternæ charitati honorem haberent, & mutatis sententijs suis, Gallorum Regis fratri adstipularentur. Sic illa die concordia, Regis nostri virtute, nostro consilio, quæ sita est. Post talem consensum, postulatum est ab Archi-

DE RATIONE ELIGENDORVM

Episcopo, vt electum de more denūciaret Regem: ad quod is paratus erat. Sed quia ea die sol vergebat ad occasum: ne quid ea res mali ominis haberet, petentibus alijs, denūciatio in diem perendinum dilata est. Actum est id pridie Pentecostes: intercesserunt dies sacri Pentecostes, quibus tuba Euangelij per vniuersum mundum intonuit. Scruporis sanè & admirationis res plena est. Quis enim vquam audiuit vel legit, prorogari, non solùm in dies aliquot; sed in horam consensum electionis, cùm vnum punctum & momentum temporis magnam conuersionem animorum afferre soleat? Sed voluit Deus Opt: Max: prædestinationis suæ immutabilem voluntatem hac constantia voluntatis nostræ clarescere. Die Lunæ sequenti nihil de voluntate & ardore animi imminutum: quam obrem, nulla interposita mora, cùm de alijs inter nos non conueniret, de Henrico in Regem denūciando nihil controversi fuerat. Itaque Reverendiss: Archiepiscopus, & electo Regi & Republicæ totiq̃ue Christiano orbi fausta præfatus, Henricum Andium Ducem solenni ritu Regem denūciauit. Quam denūciationem, quæ & quales acclamationes, egregiæ volūtatibus significatrices, subsequutæ sint, res est ita nota, vt non indigeat longiori sermone. Totus ille campus resonabat gratiarum actionibus, clangore & sonitu tubarum, omnes privatim & publicè, domi & foris vehementer lætati, fausta & felicia Regi suo ex animo præcabamur. Eadem die acciti sunt Gallici Oratores, ad tractandum de conditionibus oblati: quæ licet luculentæ esse viderentur: non tamen tantæ, vt priùs de ijs verbum faceremus; quàm in personam Regis conuentum fuisset. Ex quo apparet, nostros in Rege eligendo non spectasse commoda, quæ offerebantur: sed solam virtutem: non quid daret aut secum afferret, sed qualis Princeps futurus esset.

REGVM POLONIÆ.

esset. Conuentum de conditionibus. Diè demum quarto de more & consuetudine, Marschalci Regni, denunciatum in consilio à Primatè, de omnium sententia Regem publicarunt, cum promulgatione edictorum per vniuersum Regnum. Quantum iterum ea die latati sumus: quantas Deo Patri omnium misericordiarum, & publicè, magnoq; ad Templum concursu, & priyatim per omnes domos gratias egimus: omnes norunt qui adfuerunt. Decebat nimirum, vt vltima primis responderent; vt hoc negotium desineret in gratiarum actione, cùm initium cœpisset ab inuocatione Spiritus sancti. Flere magis libet præ gaudio, quàm dicere; cogitanti mihi de ardenti devotione nostrorum. Multi Senatorij & Equestris ordinis Viri, antiquo more, Sacramento corporis & sanguinis Domini se procurarunt: multi condonatis offensionibus & iniurijs suis Reipublicæ, in gratiam redierunt. Hic ego Reverendiss: Paternit: Vestræ mirabilem & inusitatam, ac planè Divinam electionis huius rationem, quantum verbis consequi potero, ostendam. Si Deus specie visibili in terras delatus, ab hominibus dignè excipiendus esset, rem necessariã omnes iudicarent, vt præpararentur animi hominum ad pietatem, reconciliarentur inter se dissidentes, pax priuatim & publicè coleretur, Sacerdos & omnis Clerus oraret, turba infantium ac multitudinis ieiunijs se affligeret, Duces populi & reliqui Sacramentis se procurarent: quo castis mentibus, vestiti charitatis luce, iustitiæ margaritis ornati, nitidi honestate, Deum dignè exciperent. Simili certè ratione & studio ad electionem Regis à nobis processum est: hac mirâ varietate virtutum repurgati ad eligendum Regem accessimus: vasa nostra sordibus vitiorum, exhaustimus: offensas mutuas & odia deposuimus: Sacrificia contriti & humiliati cordis obtulimus. Non iudicauimus nos idone-

DE RATIONE ELIGENDORVM

idoneos; vt ipsi ex nobis faceremus electionem: eoq; cupiebamus aliquo signo doceri de voluntate Dei, qui summa hæc dirigit, qui nouit omnia vtiliter dispensare: à quo solo proficiscitur omne donum optimum, & omne datum perfectum. Exaudivit Dominus preces nostras, & voluntatem suam nobis declarauit; primùm, excitando foris famam nominis Electi nostri; deinde amorem illius in nobis inflammando. Vide miraculum. Qua hora de eligendo Rege agi cœptum est: eo ipso temporis puncto & momento, tot nationes, lingua, moribus, & locis inter se diuinitissimæ, in vnius personam voluntates suas contulerunt. Quid? poteratné diuinæ voluntatis certius edi testimonium; quàm quòd vno & eodem tempore corda, & voluntates hominum in vnum converteret? Non erat hæc res humani consilij, sed Dei opus: ad cuius nutum & mandatum repente ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum.

Libeat ex his intueri diuinæ benignitatis erga nos clementiam. Duo mala maximè omnium post mortem Regis metuebamus, bella ab hostibus, ac motus domesticos inter cives. Corrupta enim morum & artis militaris disciplina, contumacia & dedignatio parendi in eorum locum successerat. Sustulerant ergo tum animos hostes: nec iam nobiscum de sua libertate; sed de nostra seruitute certabāt. At nunc melius quàm sperabamus, gratia Dei, omnia euersisse videmus. Redijt terror & metus hostibus; obsequium nostris. Moschus se tenet: Valachus pacem petit: Turca nusquam alias legationem magis amicam cum delatione auxiliorum, quàm nunc, misit. Quid mirer magis? prudentiamné, fidem, curam, diligentiam Senatus: an verò obsequium & moderationem equestris ordinis? Scatim enim audita morte Principis, quasi conspiratione facta,

facta, Conventibus actis in Palatinatibus quique suis, constitutis extraordinarijs iudicijs, ut ne qua vis aut cedes fieret, pacem domesticam firmarunt: & finibus Regni milite stipendiario, qui arte militari & viribus polleret, prospexerunt: quorum plerique amore Patriæ voluntariè militarunt: alij verò qui ingenio & consilio præstaret, ad Comiticia Regni profecti sunt: quorum tanta reverentia erga Senatum enituit, ut in eligendo Rege nullum consilium separatim, nec per submissas aliquas personas agerent, sed communia consilia haberent. Adde, quòd ad electionem procedere noluerint, nisi declarante id ex Senatus sententia Archiepiscopo, tanquam Primate Regni, cui propriè competit, consilij ordinem & processum electionis proponere. Constabat Marschalcis suum officium. Nam præter ius rogandi sententias, mandante Senatu, distribuebant hospitia, & pacis publicæ custodes erant. Quæ quidem ita sanctè ab omnibus culta est, ut ante & post edictum de mandato Senatus promulgatum, nulla cedes, nullum iurgium commissum esse diceretur. Libet hîc commemorare insigne factum duorum Equitum, qui antiquas inter se inimicitias gerebant: cùm alter alterum in campo patenti conspexisset, paucis id animadvertentibus, strictis gladiis ad se concurrerunt. Et cùm iam manus confecturi essent, substiterit uterque, tali sermone ad se vsi: Nisi me reuocasset temporis huius ratio, & amor pacis publicæ, ferrum inter me & te finem inimicitiarum hac hora fecisset. His dictis, uterque, nullo accepto vel inflicto vulnere, recessit. Videt Reverendissima Paternitas vestra in ipso calore iracundiæ magnam moderationem animorum. Constabat etiam in eo actu cuique sua libertas. nam unuscuiusque nomen & suffragium in scripturam redigebatur: ut nec Candidatus fraudaretur suffragio, nec is qui suffragium ferebat, inani liber.

DE RATIONE ELIGENDORVM

libertatis nomine gauderet. Neque verò quisquam facis dignè laudare potest; quòd in territoriis & Palatinatibus iuncti fuerint Equestri ordini Senatores: quibus hæc provincia inuncta erat; vt in suo quisque territorio siue Palatinatu omnes rationes honestatis & commodorum, ad informandos aliorum animos, exponeret, sententiasq; conciliaret. Viderat enim prudentissimus Senatus; nulla ratione faciliùs posse conciliari diuersitatem & contrarietatem sententiarum, quàm prudentia & authoritate Senatorum, qui meliùs cognitæ habent rationes status Reipublice, necessitatis, periculorum, & commodorum: secutus authoritatem cuiusdam asserentis; In populari statu Rerumpublicæ, ita demùm à vulgò ritè mandari Magistratus & officia, cum iunioribus intersunt Seniores, quorum illi reguntur consilio. Ac mea quidem sententia hoc consilium Reipublice nostræ salutem peperit. Cui autem verius competere directio siue moderatio omnium actionum tempore interregni, quàm Senatui? dico vnico. Necessè est enim ad hoc, vt sit ordinata multitudo, vnum aliquem eminere. Sed quis potius emineat; quàm is, qui ætate, consilio, prudentia, loco, & dignitate cæteros vincit? Natura hoc ita fert & constitutio Reipublice nostræ. Constat enim Rege, Senatu, & Equestri ordine. Et alia quidem officia sunt Senatorum, viuentibus Regibus, alia Equestris ordinis. Sanè mortuo Rege, tribunalia & iudicia, quæ nomine Regis vigorem obtinent, cessant & silent: authoritas Senatoria, si vnquam; certè eo tempore difficili ac periculoso in reprecipienda salute, & in dandis sanis & salubribus consilijs eluiscere, & pro ratione iurisiurandi præ ceteris eminere debet. Sanè tam Reuerendissimi Primatis, quàm Senatorum Regni tanta vigilantia emicuit; vt septimo post mortem Regis die, triginta plus minus Senatores, Louicium, veteri

veteri more, conuenirent, ad consultandum de Républi-
ca; alij vtrò, alij literis inuitati. Cernit Reuerendissima
Paternitas vestra corpus Reipub. nostræ, capite quidem,
hoc est, Rege carens; viuum tamen, non mortuum. Vi-
det, quomodo in salute Reipub. tuenda omnia membra
conueniunt: suum quodque negotium agit: non se in al-
terius officium ingerit. Miles à finibus hostem arcet: Of-
ficiales siue Magistratus Regni, mandante Senatu, officia
obeunt: Senatus lancem, libram, & Regulam agendorum
tenet: Primas Regni omnes actiones è sententia Sena-
tus moderatur & dirigit: reliqui parent. Ex quibus omni-
bus superius commemoratis, manifestissimè constat; quòd
nos eum Regem elegimus suo loco, suo tempore ad nor-
mam & præscriptum omnium ordinum Regni, summo iu-
dicio, non tumultuariè: elegimus sine vlla difficultate, non
inuiti, nec coacti, non pauci; sed vniuersi, non vnus sta-
tus: sed omnium ordinum consensu, non necessitate; sed
voluntariè, sine fraude & dolo. Dolus enim & fraus cum
timore Domini, fictio cum veritate & charitate, temeritas
cum consilio, non commiscetur. Elegimus ex abundantia
amoris, cum summa hilaritate & instinctu, vt credere par
est, Spiritus sancti.

Fuerit sanè quispiam detractor actionum Spiritus sancti,
& diuinæ voluntati non obtemperans, honoris Regii atque
laudis nostræ inuidus, qui dicat rem fuisse instructam:
Quamuis & recens memoria facti, & hæc tota ratio eligen-
di Regis, apertam calumniam facilè refutat: tamen au-
geamus suspicionem, vt diligens inquisitio adhibeatur:
excutiamus recessus & latebras animorum. Quæram ex
eo: à nostris, an ab extraneis res instructa est? Si ab extra-
neis, quomodo verisimile est, quenquam tot nationes, spa-
cio terrarum disiunctissimas, linguis & moribus inter se
diffi.

dissidentes, non solum obire, sed etiam ad voluntatem suam
 pertrahere potuisse? Sin à nostris, absit, vt hoc de fratribus
 credamus. Nonnulli extranei homines, cursibus suis ac li-
 teris scriptis leuisculos rumores & suspiciones inter nos
 sparserant: Deus bone, quam acriter inquisitum est in scri-
 pta, facta & dicta hominum? Graue erat, acerbum, & ocu-
 lis non ferendum spectaculum, cum in confesso & conspe-
 ctu vniuersorum, viri nobiles & optimè de Repub. meriti,
 nullo teste, nullo argumento, nullo iudice, alieno lo-
 co & tempore, ex sola suspicione in crimen vocarentur.
 Nec tamen inquisitiones & vexationes huiusmodi, quas
 nostri Rug appellant, fructu suo caruerunt. Nam cum non
 & odò nullum crimen, sed nec suspicio quidem in aliquo
 in his hæssisset: factum est, vt alius de alio benè sentiret
 exconferet. Ac mea quidem sententia, si quis diligen-
 tius rem inspexerit: reperiet, nihil plus momenti ad ex-
 pediendum hoc negotium attulisse, quam quòd mitigatis
 affectibus, refecatis suspicionibus, vacui præiudicatis, sine
 dolo & fraude, purè, cum timore Domini, ad eum actum
 accessimus: ac veluti torbata aqua oculus nihil videre;
 postquam lutum resederit, omnia penetrare potest: ita
 nos summotis suspicionibus, veritatem tanquam lucem
 aspeximus.

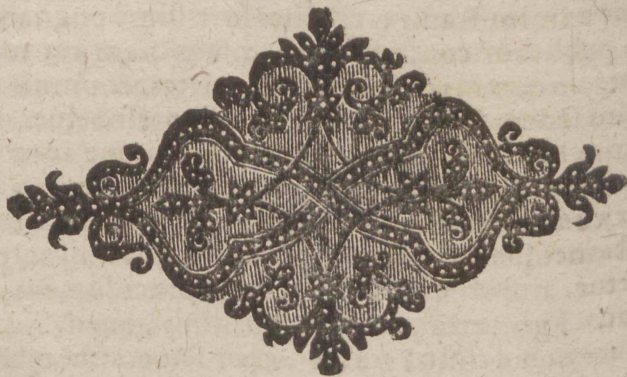
Hæc est vera & simplex rei gestæ narratio: hæc consi-
 liorum ratio. Hic actus, mea quidem sententia, æterna
 memoria dignissimus est; quo nihil illustrius, nihil utilius,
 nihil pulchrius & perfectius esse potest. Nihil in eo abfuit,
 quod adesse debuit; nihil adfuit, quod abesse debuit. Ab-
 fuit merus, & quælibet vis: abfuit confusio, abfuit dolus &
 fraus: adfuit libertas suffragiorum: adfuit deliberatio &
 iudicium rectum: adfuit ardens studium & summa con-
 cordia, adfuit pietas & deuotio.

Magnum

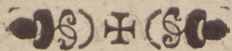
Magnum nos certè fructum, cum incredibili gaudio, in theatro totius orbis cœpimus libertatis nostræ; cùm eum optimum ex optimis Christiani orbis Principibus Regem & moderatorem Reipub. nostræ elegimus. Alijs populis Reges edit successio, casus, fortuna, fors: nobis cum consilium sanum, iudicium rectum, libera voluntas, & chara vnitas, opus verè Spiritus sancti, electam gemmam totius Christiani orbis (pace aliorum dixerim) edidit. Non hïc sanguinis coniunctio, non vicinitas, non fœdera, non officiorum ratio valuit. Non quæsiuimus etiam Regem domi, & in gremio gentis nationisq̃ue nostræ: hic nobis optimus & coniunctissimus, qui optimus, & Reipub. nostræ præ cæteris vtilissimus esse videbatur. Quod Henrico Andium Duci meritò contigit. Quis enim eo est splendore familiæ clarior, nobilitate virtutum præstantior, vsu & experientia rerum exercitior? Quis maiora ætate sua magnarum virtutum edidit specimina? Regnum Galliæ, vicaria potestate Christianissimi Regis Galliarum fratris, felicissimè administravit: rebelles fortissimè pugnans vicit: pacem publicam constabiliuit: disciplinam rei militaris restituit. In quo modestia, iustitia, pietas, & omnis chorus virtutum sedem & domicilium fixisse perhibetur. Cumq̃; habeamus hos sponsores, & fideiussores, atq̃ue adeo pignora: speramus, diuina freti benignitate, benè cœpta ad optatum exitum deductum; & omnia nostra atque illius consilia actionesq̃ue cœlitùs gubernatum iri. Nihil tam restare videtur, nisi vt Deus Opt: saluum & incolumem ad nos deducat. Ego certè pro aduentu illius, quemadmodum ipse orare non desisto; ita clerus per Diocœsim meam, iuxta formulam à Paternitate Vestra Reuerendissima conscriptam, continuè orat: & confido in Domino, eum fore Ducem itineris, qui author fuit honoris.

DE RAT: ELIGEN: REG: POLON:

Hæc prolixius, quam institueram, Paternitati Vestræ Reverendiss: scripsi: & eidem fortassè molestus fui; quòd cùm Paternitatem Vestram Reuerendissimam patriæ ac Reipub. cognouerim amantissimam, nota eidem omnia consilia nostra esse volui: vt à me haberet veritatem historia: Ego enim omnibus his interfui: & statim post mortem Regis ad Reuerendissimum D. Archiepiscopum Primum acurri, eumque præsens consilio & opera iuui. Maioremq; in modum Reuerendissimam Patrem Vestram rogo, vt in eo actu posteris transmittendo elaborandum sibi omninò putet. Quo nomine nos omnes, tota Polonia, & posteritas Reuerendissimæ Paternitati Vestræ plurimum debere profitebimur. Datum Wladislauiæ 21. Septembris, 1573.

PANE-

PANEGYRICVS

A D

HENRICVM VALESIVM, POLONIÆ REGEM

DES: *A del in Cronen Polonia edit.
Colom de 1689 pag. 694.*

I aut res ipsa id desideraret, aut verò per rationes Regni publicas licitum nobis id fuisset, Serenissime Rex: profectò nihil libentiùs hoc tempore fecisset, tum Senatus ipse amplissimus, tum Equèster ordo vniuersus, quàm, vt frequentes admodum hunc in locum, honoris tui gratulationisq̃ue causa, confluere: & lætitiã, quam ex hoc felici tuo ad se adventu capiunt, præsentem pro se quisque testarentur. Verùm quoniam & rei quidem ipsi aliter satisfieri posse videbatur, & præsens status temporum Reipublicæ nostræ, tantum concursum in hoc loco, quantus ex omnium ordinum hominumq̃ue conventu faturus erat, non ferebat: idcirco nos vice omnium ablegati sumus, qui his partibus apud te pro omnibus defungeremur. Quod sanè, pro eo ac debemus, facimus: teq̃ue Regem à nobis prius expetiturum, mox electum, nunc verò tandem ad nos felicibus auspicijs adventantem; omnium nomine, summa cum veneratione excipimus, & exceptum optimis omnibus ominibus profequimur, adventumq̃ue hunc tuum verè & ex animo, cum tibi, cum Reipubl: gratulamur. At quanta quæso alacritate

P A N E G Y R I C V S.

tate, quantum maximam sapere animi nostri possunt; sine eos, à quibus tibi obviam prodire iussi sumus; profectò, nulla est tanta dicendi copia, quæ incredibilia illorum erga te studia verbis consequi; nulla tanta ingenij veritas, quæ immensam illam lætitiæ vim, quam ex omnibus tuis rebus bonis capiunt, satis comprehendere posse videatur. In quo campum me herculè illum Varsoviensem, qui electioni tuæ dicatus fuit & consecratus, appellamus: qui quidem donec præterlabentis Vistulæ fluctibus alluetur, testis erit locupletissimus egregiæ nostræ erga te familiamque tuam Regiam voluntatis. Appellamus etiam in eo, cum uniuersum illum electionis tempus, quod consiliorum actionumque nostrarum ad tuam gloriam destinatarum, fuit conscium; tum verò imprimis faustam illam, & in omnem posteritatem Gallici Polonicique nominis memorandam diem; qua te, concordibus admodum omnium, non solum ordinum, sed etiam hominum suffragiis, Regem nostrum denunciavimus: quæ quidem dies, testis est, eritque in perpetuum, nostræ non modò de tua virtute, industria, sapientia, felicitate, præclarissimæ opinionis; verum etiam, de rebus tuis prosperis & ad voluntatem fluentibus, singularis gratulationis. Etenim, cum primum in ipso electionis nostræ initio, sanctum Dei Spiritum solenni hymno supplices de more venerati essemus: vidisses confestim; alios præ gaudio, & iam tum erga te studio sinuaculare, lachrymas fundere, ac pro te Deo Opt: Max: vota nuncupare; alios hastas suas lilijs tuis candentibus insignire: audisses verò deinde alios, extra suffragia, suis vocibus tuum nomen assidue ingeminantes: alios autem in media ferendorum suffragiorum religione, ita nomini devotos & addictos tuo, ut, nisi tu Rex noster eligereris, æstimum esse propemodum putarent de Republica ipsa uniuersa.

versa. Quid dicam te Rege electo & denunciato? Muta-
 medius fidius ipsa & inanima, campi, sylvæ, prata, nemora,
 agri, fluvij, ripæ, laudes tuas, permisto tum hominum ap-
 plausu, tum avium concentu, tum equorum hinnitu, per-
 sonare quodammodo videbantur. Atque hæc quidem, e-
 tiam tum absente te, & Rupellana obsidione ita in Gallia
 occupato, ut in illo strepitu armorum, vix Poloniæ nostræ
 meminisse posses, apud nos sic fiebant: quid nunc censes,
 cum te, opem, salutem, præsidium, & ut vno verbo dicam,
 Regem nostrum, saluum & incolumem, ad Regnum tibi
 divinitus decretum, & à nobis delatum advenisse, cæteri
 passim omnes audiunt; nos verò, quos hinc publico nomi-
 ne coram adesse vides, etiam præsentem intuemur. Equi-
 dem ut gustum iam nunc aliquem habere possis eius laci-
 tiæ, qua omnes Regni Ordines, sacri, prophani, summi,
 mediij, infimi, ex adventu isto tuo prospero & salutari per-
 funduntur: recensebo tibi breviter totius electionis nostræ
 rationem. Sic enim te ipsum, & paulò antè divinitus, ad
 inclyti huius Regni gubernacula, summâ nostrâ voluntate
 electum ac vocatum esse intelliges: & nunc adventantem,
 singulari cum studio excipi à nobis, & regno initiari per-
 spicies & cognosces.

Ac mihi quidem tribus potissimum temporibus eluxisse
 videntur in hac electione singularia, tum Dei Opt: Max: de
 te iudicia, tum gentis quoque ac nationis nostræ erga te stu-
 dia. Nam & denunciationem ipsam electionis, antecesserunt
 nonnulla eiusmodi, quæ iam tum nostrorum hominum
 erga te studia non obscure præferre videbantur: & dein-
 de, tam in denunciatione ipsa electionis, quam post denun-
 ciationem etiam ipsam, ea consecuta sunt, quæ maximo
 tibi argumento esse debeant ardentissimæ nostræ erga te
 voluntatis. Quæ tu sanè hoc loco, dum breviter cognos-
 cis:

P A N E G Y R I C V S.

seis: debetis profectò, & honorem quidem Domino Deo debitum tribuere, & nos quoque, ex eiusmodi nostro merito, pro singulari tua humanitate, adamarè.

Nam cùm Respublica nostra tribus maximè hominum ordinibus contineatur; Regiâ potestate, quæ imperat; Equestri ordine, qui parat; & Senatorio, inter hos interiecto, qui consulit: profectò, exempto ex rebus humanis Rago Sigismundo Augusto, ita vt nullus tum alius nobis superesset Rex, siue naturâ factus, quod est prorsus à legibus & moribus nostris alienum, siue electione nostrâ designatus: constabat in vniversum, omnem regendæ & administrandæ Reipublicæ rationem, ad Senatum & ad Patres necessariò rediisse: vtpotè quorum ætas, dignitas, conditio, altèrius illius in Republ: alioqui honestissimi ordinis ætatem, dignitatem, conditionem, sine dubio antecellat. Cùmque adèd inter Patres ipsos, magna quædam & præcipua excellentia ac præstantia singulis, Archiepiscopis Gnesnensibus legibus ac moribus Regni nostri sit attributa: qui & Rege ipso vivo primas partes secūdum eum in Regno obtinent, & eo vita functo, omnia publica consilia moderatur more maiorum: hoc quidem in omnes partes tutius, quòd, cùm inter Ecclesiasticos homines, quibus persona Regia rectè imponi non potest, censeatur; à suspitione Regni affectati prorsus fiat remoti. Inde factum est, vt redacta sanè Reipubl: Rege mortuo in Senatus potestaté, vt diximus, confestim data sit à nobis opera; vt conventus Senatoriũ, cùm alibi, tum Lovicij in primis, septimo ferè post Regis obitum die, & deinde aliquanto post Varsaviæ, per nos haberentur. Quibus quidem vtrisque in conventibus, cùm Archiepiscopus ipse non solùm interesset; verùm etiam, vt oportuit, præesset, provisum est diligenter, præter cætera, quæ ad futuri Regis electionem pertinebant; vt modus quoque

quoque & ratio investigaretur, atque etiam de sententia omnium præscriberetur, cum Regni finium milite firmandorum, tum iudiciorum denique domi constituendorum per tempus interregni. Ut ita duo firmamenta duobus illis malis opponerentur, quæ tum temporis Regno ipsi maxime impendere, & maximum periculum creare posse videbantur. Nam & mores profectò ipsi impunitate superiorum temporum corrupti, licentiã magnam in populo generaverant, quæ necessariò videbatur esse rigore iudiciorum astringenda: & desuetudo præterea rei militaris in animis nostris, quos non mediocriter otio illo diuturno elanguisse, hostes ipsi persuasum habebant, facile, per hanc occasionẽ Regis mortui, incursiones eorum in hoc Regnũ potuit excitare: quæ sanè, nisi terrore armorum & præsidiorum nostrorũ opposito, rectè reprimi non potuerunt. Itaq; duabus his rebus perfecimus, Rex, ut per totum hoc interregni tempus, quod fuit, ut sois, plusquàm annum, regnum ipsum primò integrum, nec quicquam ex eo statu, in quo à moriente Rege relictum fuit, per hostes externos diminutum; deinde verò nullis novis difficultatibus domesticis implicatũ, per Dei gratiam, conservaverimus. Quæ res si fortè olim non vsque aded ad te pertinuit, cùm tu necdum Rex noster creatus esses, nec inter competitores Regni nostri solus numerarere: nunc planè divinitus tota cessit in beneficium tuum.: cùm Regnum ipsum per Dei gratiã inis incolume, & nullis recens excitatis difficultatibus impeditum. Sed quid postea factum est? Dicam, ut iam propiùs res ipsas tuas contemplari incipias. Quæ enim hæcenus dicta sunt, ea magis ad constituendas interregni rationes, ante novi Regis electionem; quàm ad electionẽ ipsam videntur pertinuisse. Cæterum constituto iam ex
 S. C. die & loco eiusmodi electionis, constituto autem ad

P A N E G Y R I C V S.

Varſaviam in campo Camionenſi, ad diem Aprilis quina-
 tam, conventum eſt magno Senatorum & infinito Equi-
 tum numero: qui quidem conventus eiſmodi, omnium
 intuentium oculis, delectus cuiuſpiam frequentiffimi, vel
 potiùs centuriatorum Romanorum comitiorum ſpeciem
 repræſentare videbatur. Vbi exauditis ante omnia, in ma-
 ximo tabernaculo, quod de induſtria communibus omni-
 um Palatinatum negotijs militariter poſitum ac præpara-
 tum fuit, exteris legationibus, quæ ſanè nec pauca nume-
 ro, nec dignitate mediocres erant: à plerisq; enim ſummis
 orbis terrarum Principibus, & Monarchis miſſæ & ablegatæ
 fuerunt: poſteaquam à Nobilitate ad electionem conclama-
 tum, & ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, qui ſemper habi-
 tus eſt Princeps & os Senatus, decretum ac pronunciatum
 eſſet, vt in ſingulorum Palatinatum tentoria, quæ maxi-
 mo illo tabernaculo vicina, circumcirca fixa fortè ac loca-
 ta erant, veluti in tribus quaſdam & claſſes diſcederet:
 tum repetitis ſummatim capitibus ſingularum legationum ex-
 ternarum in ſingulis Palatinatibus, propter eos, qui expo-
 nendis illis aut ad eſſe ipſi tam frequenti numero, aut verò
 etiam cum ad eſſent, exaudire fortè eas non potuerunt: &
 repetitis quidem per Senatores ipſos, ac eos præterea, quos
 Nobilitas ipſa ex ſe, ad exaudiendas & ſibi referendas lega-
 tiones eiſmodi, iam antea designarat, itum eſt in ſuffra-
 gia. In quibus ferendis (libèter enim ea perſequimur, quæ
 ad demonſtrandam ſingularè iſtius electionis noſtræ cau-
 tionem videntur pertinere) eam moderatione uſi ſumus; vt
 neq; quiſquam noſtrum ſuffragio excludi, neq; idem exad-
 verſo libertate ſua abuti videretur. Dixit enim qui voluit,
 & quod voluit, & quandiu voluit: Senatoribus tamen præ-
 euntibus, & varietatem ſententiarum conciliantibus, &
 Candidatorum numerum ad minimum, quoad eius fieri
 potuit,

P A N E G Y R I C V S.

potuit, redigentibus, & deniq; nomina tum Candidatorū tum suffragatorum in scriptum referentibus, & sigillis præterea cuiusque obsignantibus: sic tamen, vt mutandæ suæ cuique sententiæ potestas ad extremum remaneret. Quid tum postea? O singularem & planè divinam sortem tuā. Referuntur tabellæ suffragiorum scriptæ & obsignatæ, in maximum illud tabernaculum, & in conspectum Senatus vniuersi. Leguntur & recitantur nomina tam Candidatorum, quàm suffragatorum. Ecce autem primam honoris cui prærogativam.

Vincis enim, Henrice, iam tum quoque, & superas suffragiorum numero cōpetitores omnes: & vincis quidem sic, vt, si numero soli standum esset, tu reliquos omnes, illo iam ipso tempore, longo post te intervallo relinqueres, & ipse sine mora Rex evaderes. Verùm id quoq; ad maiorem laudis & gloriæ tuæ materiam ac segetē, aliquantisper dilatum fuit. Nam cum Deo inprimis Optimo & Max: qui tui capitis tuique honoris singularem curam gerit, deinde nobis etiam ipsis, qui te Regem habituri eramus, parum visum esset; te numero solo suffragiorum Regem designari, nisi etiam ponderibus ipsis & momentis suffragiorū à nobis designare: inita est altera quoq; Regis eligēdi ratio, à moribus planè aliarum cū veterum tum recentū bene ordinarum Rerumpub: minimè aliena; vt nimirū sui cuiq; Candidato, veluti patroni & advocati, ex Senatorib⁹ constituerentur, viri non magis authoritate, quàm prudentia & eloquentia insignes, qui causam Candidati cuiusque ita cum omni verborum honore tuerentur, vt acerbitati quidem verborum in alienum Candidatū parceretur; momenta autem honestatis, utilitatis, & aliarum rerum ac rationum omnium, quæ in hominum deliberationibus versari consueverunt, diligentissimè excuterentur. Vt ad eum iam mo

iam modum, non tam favor cum favore, aut studiū cum studio; quàm res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione, argumentum cum argumento, ex propinquo confligere videretur. Severum & grave disceptandi genus: addo etiã fortassis rigidum: sed quò rigidius, hoc & nostris sanè rebus conducibilius, & tibi, Rex, qui hoc etiã contentionis genere superior, Deo favente, evasisti, honorificentius. Quid enim factum est? Principiò, nostratium plerique, viri & claritate familiarum præstantes, & meritis in Rempubl: insignes, qui inter competitores, favore nonnullorum ex Equestri ordine, erant nominati, vltro se eo favore abdicarunt: vel quòd iam tunc tibi ac dignitati tuæ excellenti, volentes concederent: vel quòd omninò videri nollent, suo se sive jussu, sive conatu, sive adeò voluntate, inter competitores Regiæ dignitatis fuisse nominatos. Deinde illorū quoque magna pars, qui alijs Candidatis (vti accidere necessè fuit, in tam ampla & libera Repub:) studere non obscure videbantur, exaudita illa ac perpensa conflictione, non inviti de priore sententia sua decesserunt, & in te suffragia contulerunt. Ita, cum cæteri quidem sententias suas desererent; tui autem suffragatores in sententia permanerent: factū est, vt sicut priùs numero; ita tunc pondere quoq; suffragiorum, reliquos omnes competitores antecires, & re ipsa Rex iam propemodū fieres. Restabant enim pauci partium contrariarum: quibus cum odiosa illa ac permolesta causarum conflictione iterum pugnare, cum ex mutuo amore esse non videretur, neq; suadendo quicquam ampliùs proficeretur, gratia & rogando in partes tuas sunt pertracti. Dederunt enim hoc precibus & authoritati Senatus, qui id ab eis assurgens postulavit: dederunt modestiæ suæ: dederunt deniq; communi concordiæ; vt in te non inviti quoq; ipsi consentirent. Ita iam
 ex eo

ex eo tempore Rex noster electus & designatus es: & Regnum, quod antea, partim dispositis per confinia praesidijs integrum, partim constitutis per Palatinatus judicij expeditum conservabatur, in incertum tum adhuc quidem, quem regnare velit heri, quemue ferat fors, id tibi deinde potissimum decretum à nobis, & quasi divinitus adjudicatum est, summa cum nostri erga te amoris, summa etiam cum divinæ benevolentiae testificatione. Quid enim sive à nobis, sive à Deo etiam ipso immortali, in hac mortali vita tua illustrius ad tuam laudē excogitari potuit; quam te vnum, ex tot gratiosissimis ac potentissimis competitoribus, tantā varietate & copia suffragiorum, bis, concorditer, non ab vna aliqua Provinciarū, sed ab omnibus Provincijs, nec à Provincijs tantum; verum etiam à singulis propemodum hominibus (quæ res non tantum effectu est admirabilis, sed etiam ratione ipsa) tanti & tam latè patentis Regni dominum, ac Regem denique nostrum esse designatum? Quæ cum ita se habeant: eritne adhuc obsero quispiam, qui ea, quæ in hac tam exquisita electionis ratione, tam accuratè & tam diligenter gesta sunt, aut ad temeritatem fortunæ referat; aut, quod etiam multò faciat impudentius, vel fraudi alicui occultæ, vel deniq; aperta ipsi vi tribuenda existimet? Quid habet, quæso, fortuna commune cum suffragio libero? quid rei est temeritati cum ratione? quid fraudi cum consilio? quid vi cum precibus? Quod si quid etiam esset: agè, referat mihi saltem quisque oculos paulisper ad illas tum nostras inter nos acres admodum & nimium severas in hoc genere inquisitiones. Deus bone, quid prætermissum est ad investigandas, si quæ essent, latebras talium consiliorum? quid in ijs non quæsitum? quid non productum in medium? quid non excussum ab omnibus? quid non ad fastidium usque exami-

P A N E G Y R I C V S.

examinatum & expensum est? & tamen nihil repertum est eiusmodi, quod non modò rem, sed suspicionem saltem aliquam verisimilem venditi cuiquam, aut promissi, aut etiam vi expressi suffragij habere videretur. Atque hæc sunt quidem primi temporis, nostræ erga te observantiæ & divinæ denique benevolentiae non obscura argumenta.

Sequitur tempus alterum, in quo singularia nostra erga te studia, & multò etiam magis divina ipsa beneficia eluxerunt. Est autem tempus denunciationis ipsius: quam ego sanè breviter sic exponam. Electio & designatio tua, de qua modò loquuti sumus, in diem eam incidit, quæ fuit pridie Pentecostes, diei solenissimæ, & apud Christianos omnines religiosissimæ. Incidit autem in tempus vespertinum. Nihil verabat amplius, quo minus iam ita non modò electus ac designatus: sed etiam omnibus rationibus defensus ac vindicatus, Rex evestigio promulgarere & denunciare: & certè, ut id ita fieret, multa simul non solum desiderare, sed etiam poscere ac contendere videbantur. Quid igitur obstitit, quominus fieret? Num tribuum fortasse favor repentè cõmutatus? Minimè. Fremebant enim vno ore omnes, & denunciationem tui summa cum contentione flagitabant. Num igitur adversariorum, competitorum potentia? Nequaquam. Hi enim aut nulli iam tum fuerant, aut omnem profectò contentionem abjecerant. Num igitur Archiepiscopi Primatis, cuius ille denuntiandi munus fuit proprium atque legitimum, aut alienus, aut alioqui minus promptus animus? Ne id quidem. Is enim non modò ad promulgandum & denunciandum ex officio suo, sed etiam ex singulari studio, ad refutandum, si quis fortè moram afferret, paratum se esse ostèdebat. Quid igitur? Equidem nihil planè eiusmodi, quod

quod iusta aliqua ex causa rem impedire potuisse videretur : illud potius, quod non solum impedire aut morari non debebat ; sed etiam, quod maxime mirum est, tanto magis urgere rem & accelerare debebat ; Solis occasus & serum ipsum diei : cum videlicet homines non solum publica, sed etiam priuata sua ; nec solum iam facta & finita, verum etiam inchoata & imperfecta, ad exitum tanto celerem student deducere. Sed nimirum omnis nescio, cuius leuissimi metus ob oculos versabatur hominibus tui studiosis : ne esset deinde, qui te, ut est his nostris temporibus admodum dicax seculum, ex caligine & tenebris erutum, & obscurum nescio quem, in hanc lucem regni subito protractum Regem esse conuiciari possit. Res igitur dilata est in diem perendinum. Si aut exemplum quaeras, aut rem ad rationem reuoces, nihil alienius : sin exitum spectes, nihil admirabilius. Quae enim ratio reperiri potest ; cur certa iam res, & omnibus suis numeris absoluta & confecta, à calce denuò ad carceres reuocari, & infinitis rursus casibus, ac nouis rerum conuersionibus, fieri debuerit obnoxia ; aut verò quam multa tandem, ex omni omnium annalium memoria exempla proferas, differendae, non dico in diem, sed vel in horam saltem eiusmodi promulgationis ? ubi praesertim electio ipsa omnibus in rebus recte atque ordine gesta & administrata fuerit ? Et tamen, quod alias non ferè solet euenire ; id, cum de tuo honore ageretur, euenit ; promulgatio ipsa & renunciatio electionis perfectae tuae, ut in diem perendinum differretur. Quid igitur ? Num quis nos casus aduersus interpellauit ? num quae vel leuissima saltem conuersio remorata est diuinam siue electionem, siue ad eò renunciationem tuam ? Minimè id quidem. Nam cum deinde, ut post interiecto die, ad comitia intermissa rediissemus : etsi alijs quibusdam de rebus controuersiae non

P A N E G Y R I C V S.

deessent; de te tamen Rege controuersia nulla prorsus extitit. O diuinam in rebus mortalium curam, & prouidentiam immutabilem & æternam. O diuini & singularis fauoris erga te specimen diuinum & admirabile. O insigne testimonium ad perpetuitatem, eos qui Deo fidunt, in medijs etiam rerum motibus & concussionibus, elusum non iri. Itaque sanè nulla interposita mora, Gnesnensis Archiepiscopus iure, & prærogatiua sua, *Quod tibiq; nobisq; reiq; publica nostra, Gallicoq; & Polonico nomini, totiq; adeo orbi Christiano, bonum, faustum, felixq; sit,* præfatus cum esset; te Regem nostrum, verbis solennibus, de more renunciauit. Quem ipsum deinde aliquot diebus interiectis Marschalci Regni sequuti sunt: qui more & consuetudine maiorum, renunciatum per tribus publicarunt. O faustos ac felices dies illos. O lætas nostras acclamations. O grauissimas, tum Deo immortali, supplicationes nostras; cum renunciatio- ne per Archiepiscopum facta, euestigò inde moti, magno concussu ex campo in urbem facto; templum urbis primarium certatim adiuissemus, & eidem illi præpotenti Deo, cui olim suffragia initari sanctè ac religiosè supplicaueramus, gratias de te, tuo nomine, supplices atq; gaudio lachrymabundi egissemus. Nunc quoque, Serenissime Rex, apud te hæc mihi memoranti, vis ingens lachrymarum prorumpere ex oculis videtur, monumentum gaudij lætitiæq; nostræ, & supplicis ac gratæ nostræ erga diuinam maiestatem voluntatis. Quo quidem in loco, tu quoq; ipse, maxime vellem; vt intimis in præcordijs, conceptam gratiarum actionem tuam, reddas nobiscum Deo Opt: & immortali: qui tibi in hoc quasi secundo actu electionis tuæ, manifestissimis indicijs, præsentè admodum sui numinis vim declarauit: & nostram quoque singularem erga te deuotionem nutu suo approbavit, eamq; tibi in perpetuum com-
men-

339
 mendauit. Omnibus enim lætitijs profectò tū incessimus,
 & Henricum Regem iterum iterumq; nominari, dici, cieri,
 promulgari iussimus. Iuuabat vsq; Henricum, iuuabat
 Galliam, iuuabat deniq; lilia iterari: & Henricum ipsum
 quasi oculis, Galliam auribus, lilia deniq; ipsa naribus quo-
 dam modo nostris admoueri. Cùm interea temporis accer-
 suntur tui Oratores, ad constituendum nobiscum de propo-
 sitis olim, nomine tuo, conditionibus. Vt hoc etiam tibi
 maximo argumento esse queat, non tam conditiones vllas,
 aut vlla promissa tua, tuorumq; spectata fuisse à nobis in te
 eligendo; quàm virtutem modò & industriam ipsam tuam,
 quæ sunt veræ tuæ, vnice à nobis in te adamatæ dotes: il-
 lud, inquam, tibi maximo argumento esse debeat, cum au-
 dias; priùs te & electum, & designatum, & renunciatum à
 nobis fuisse Regem; quàm de conditionibus ipsis electio-
 nis, designationis, renunciationis tuæ, cum tuis Oratoribus
 per nos transigeretur.

Restat actus velut tertius & postremus, eorum quæ hanc
 istam gloriosam, & ad omnem posteritatem memorandã
 renunciationem tuã fuerunt consecuta. In quibus quidem
 recensendis, hoc erimus etiam breuiores; quòd & oratio sa-
 nè ipsa ad exitum iam properat: & res ipsæ, quas comme-
 moraturi eramus, tibi quoq; ipsi non multò minus, quàm
 nobis, notæ sunt & perspectæ. Etenim cùm iam diutiùs
 gaudium lætitiãq; nostram, quam ex illa non magis tui
 quàm nostri honoris accessione capiebamus, continere
 quasi in animis nostris non possemus, duo euestigiò feci-
 mus: vnum, quod eius rei nuncium subito ad te, per literas
 & celeres admodum tabellarios, varijs itineribus misimus:
 alterum, quod statim post, Oratores quoq; ipsos ac Lega-
 tos nostros, ex primoribus Senatorij & Equestris ordinis
 delectos, inuitandi ac postulandi tui causa, publico nomi-
 ne,

nē, cum decreto electoinis factæ, ex Polonia in Gallias vs-
que ablegauimus.

Quorum vtrumq; quale fuerit, non necesse habeo apud
te dicere. Nam & literæ ipsæ nostræ, quod scimus, in ma-
nus tuas peruenerunt: & Oratores quoque nostri tecum hic
reduces comparent: iactati illi quidem, vnâ cum literis,
per varios casus, per tot discrimina rerum, vt ait pœta: sed
certè, & nostræ quidem erga te singularis obseruantia: can-
ta vis fuit; vt nihilominus in illa variorum casuum discrimi-
na, mittendos esse tot & tantos viros, talesque & eiusmo-
di literas arbitraremur: & simul hanc nostram erga te ob-
seruantiam, illud diuinæ gratiæ ac beneuolentiæ manifestū
indiciū est consecutum, vt non solum literæ ipsæ redditæ
tibi fuerint; sed etiam ipsum XIII. Legatorum nostrorum
collegium, inter tot externas, & cum spatiis ipsis terrarum
à nobis disiunctas, tum verò lingua etiam ac moribus ab-
horrentes nationes, in tantis maris & terrarum interuallis,
vniuersum propemodum vltro citroque saluum atque in-
colume commeare, & legationem conficere, & ad nos de-
inde redire potuerit.

Quæ quidem, Rex, omnia cum ita sint, debes profectò,
(quod totius dicimus,) tum officia studiaq; hæc nostra, tum
multò etiam magis diuinas illas gratiæ & beneuolentiæ er-
gate significationes, gratissima vicissima tua beneuolentia
prosequi: ita planè, vt & ea, quantum maximè potes, facta
& recta conserues, quæ sunt Dei immortalis, qui te sua pro-
pemodum cœlitus demissa voce, ex medijs belli periculis
ereptum, & adhuc Regium honorem accersitum, suis e-
tiam manibus, in Regio ipso solio iam iam collocabit: &
rursus, vt quæ nostra sunt, ea nobis, qui singularia Dei ipsius
de honore tuo decreta atque iudicia, votis etiam ac studijs
nostris libentes atque volentes profecuti sumus, virtute
tua

tua conficias atque repræsentantes. Et cum vna iustitia duæ
 ea res, quas dixi, vberrius contineantur: iustitiam assidue
 præ oculis habeas, eaque semper actiones omnes tuas, in
 tribuendo, tum Deo, quod Dei est; tum nobis, quod nostrum
 est, moderere. Quid est autem quod Deo debeas? illud e-
 quidem, vt arbitror; vt, cum is, vno eodemque tempore, non
 magis in Gallia salutis tuæ; quam honoris in Polonia, pa-
 ternam curam gesserit: neque minus potenter ibi te à peri-
 culis defenderit, quam hinc ad dignitatem Regiam proue-
 xerit: & ames eum tu quidem, vt patrem; & metuas, vt Do-
 minum. Quæ vtraque; si ita coniunxeris, vt & priuatim ipse,
 (quod tamen enixissime facere te audimus) castè eum & re-
 ligiosè semper colueris, & publicè honorem ipsius nauiter
 ubique tutatus fueris: tum & ipsi illi abundè, quod suum est,
 reddideris, ac solum præterea & sedem tuam Regiam mi-
 rificè firmaueris. Nobis autem, qui secundum Deum ho-
 norem tuum honore Regio auximus, qui que te nobis Regem
 ac Dominum præfecimus, quidnam est quod potissimum
 debeas? Equidem id opinor, quod nos præcipuè à te expe-
 ctamus. Quid est autem quod tantopere expectemus, nisi
 fortè id, quod dudum etiam in te eligendo secuti fuimus?
 Quid est igitur quod sequuti fuimus? Num, vt Regem ha-
 beremus, longa serie atavos Reges numerantem? atqui
 alij etiam æquè clari non defuerunt nobis aliunde. Num,
 vt eum haberemus; qui accessionem nouæ alicuius ditio-
 nis Regno nostro adiungeret? atqui possessionum abun-
 dè nobis est: & earum sanè accessiones per se non faciunt
 Regnum beatum. Num igitur, vt haberemus, qui ceteros
 omnes orbis Christiani Reges & Principes, vigore ætatis,
 formæ Principatu, diuitiarum copijs, & reliquis id genus
 naturæ atque fortunæ blandimentis anteiret? Multò mi-
 nus: nec enim ea sunt propriè regia.

Quid igitur potissimum spectavimus? Nihil planè al-
 iud, quàm idem illud, cuius ipsius gratia, pro salute incolu-
 mitateq; tua, obsecrationes, orationes, postulationes, gra-
 tiarum actiones, tum hucusque ad Deum, magna cum ani-
 mi nostri summissione, fudimus; tum deinceps etiam, quo-
 ad vixeris, semper fundemus: vt videlicet tuis auspicijs
 quietam & tranquillam vitam degamus, in omni pietate &
 honestate: quorum altero securitas ab externis hostibus
 continetur, vt tranquillè scilicet & sine eorum metu viva-
 mus: alterò, vt vivamus piè & honestè, securitas contine-
 tur à domesticis inimicis. Quæ duo, quò sunt difficiliora;
 hoc magis nobis Dux eiusmodi & author opus fuit, de quo
 hæc rectè sperari, & à quo etiam certò expectari posse vi-
 derentur. Non vereor, ne quis hæc tui aut excitandi, quod
 minimè est opus; aut multò etiam minus, quod fieri non
 potest, deterrendi causa, à nobis dici existimet. Quis enim
 aut deterrere queat pectus tuum generosissimum, & ad om-
 nes labores ac pericula pro Republica excipienda natù
 & ad omnem laudem & gloriam à natura ferè ipsa procre-
 atum? Nihil hîc oratoriè agim': id quod res est loquimur:
 & quæ tui muneris sunt, ea tibi quàm brevissimè ob oculos
 ponimus. Quæ ipsa tu præstabis sanè nō difficulter nobis,
 vbi voles: hoc faciliùs autè nobis, quàm alijs; quòd ei gen-
 ti imperaturus es, quæ Regum ac Principum suorum dicto
 audiens, quæq; præscripto rectæ rationis & virtutis ita na-
 rura addita est; vt huius quidem studio ipso & ardore, fa-
 cilè in omni officio contineatur: illorum autem reverètia
 & amore, libentiùs & efficacius, quàm pœnis aut imperio
 villo severiore, in omne honestum inducatur. Aderit tibi
 ad hæc & suscipienda, & gerenda, & perficienda, aderit, in-
 quam, non solùm corporibus, sed etiam multò magis ani-
 mis, Senatus ipse, numero frequens, promptus studio, au-
 thori

thoritate verò ita pollens; vt propter gratiam, nomen Fratrum maiorum, propter authoritatem verò nomen Patrum & custodum Reipublicæ, communi omnium appellatione meruerit.

Quos tu si in propria ordinis ipsorum authoritate & gratia conseruaueris: habebis profectò, qui conatus omnes tuos pro Republ: salutare, studio, consilijs, conatibus denique suis prosequantur: vel, quoniam illi in hoc corpore Reipubl: sub te capite, cordis locum obtinent, vitam proculdubio omnibus tuis in Republic honestis institutis affatim largientur. Aderit etiam non minus libenter, quàm diligenter Equester ordo ipse, qui in corpore hoc Reipublicæ manuum tuarum instar habet: cuius tu quidem ordinis si vires inspicias, vnicum Regni tui robur atq; firmamentum; si splendorem & libertatem, in sine eiusdem decus & ornamentum iure appellaueris: vtroque autem nomine thesaurum rectissimè dixeris, ac opes Regni tui incomparabiles atque inexhaustas. Et alterius sanè ordinis prudentia atque consilio nunquam à recto aberrabis: alterius studio & obedientia, [domi eris amabilis, foris admirabilis: vtroque autem virtute & concordia, vbique omnia, quæ voles, facillimè consequere. Tunè autem, quæso, adolescens, Regnum Galliæ, fraternū potiùs quàm tuum, difficillimis temporibus, vnus propemodum tuâ virtute, ita administrare potuisti; vt tumultus ibi maximos compressisse, Regiam maiestatem vindicasse, populos illos æquo iure continuisse, disciplinam veterem reduxisse, pacem & otium desideratum Regno restituisse perhibeare: & dubitabis nunc iam factus maturior, ac rebus illis gerendis etiã exercitator, in tuo ipsius regno, minimè desperatis, & ceterè non pessimis temporibus, auctore Senatu, adiutore Equestri ordine, ea te posse in animi Polonorum obsequen

quentissimis, & ad omnem ductum rectæ rationis admodum morigeris, imprimere; quorum vestigia admodum illustria, in Gallorum, non solum mentibus, sed etiam urbibus singulari tuâ virtute posuisti? Equidem, quod verè dicendum est, tum demum Gallicis illis tuis rebus gestis plenam fidem conciliaveris, cum illarum similitudinem in hoc quoque tuo Polonico imperio ad vivum expresseris ac repræsenteris. Tum demum te ratione potius & consilio quam casu & fortuna, res illas gessisse homines sibi persuadebunt; cum eiusdemodi res tuas gestas hæc apud nos intuebuntur. Tum demum nos fructum electionis tuæ exoptatum consecutos esse fatebuntur; cum res nostras, tua virtute, in meliorem statum esse adductas non poterunt inficiari. Quaprofessò in re, si & officio tuo, Rex, & expectationi communi nostrum satisfeceris: tum & apud nos quidem eum tibi amorem conciliabis, ut libenti animo, non solum fortunas & facultates nostras, iubente te exponere; sed etiam pectora & latera nostra hostibus pro te opponere, & vitam denique ac sanguinem nostrum, pro vita & sanguine tuo profundere, parati futuri simus: & foris præterea apud vicinas omnes & externas gentes atque nationes, Rexeris, per Dei gratiam, clarus, honoratus, potens, & invictus.

Atque nos ea quidem spe freti, uti te antea expectivimus, deinde elegimus, mox denunciavimus, tum promulgavimus, denique per literas & Oratores ac Legatos nostros, ex Gallia, ad hoc Regnum invitavimus ac postulavimus: ita nunciam præsentem & intra Regni nostri fines constitutum, omni non solum verborum honore, sed etiam animorum cultu & veneratione, iterum atque iterum salutamus; tibiq; hunc primum in hoc Regnum ingressum, benè atque feliciter evenire cupimus: teq; adeò uti magnum quendam

quendam Angelum, ad regimen & custodiam populi Dei
 cœlitus demissum, excipimus: atque tibi iam nunc, non
 solum honorem Regium exhibemus; sed etiam ipsa Re-
 gni insignia Regiæ inaugurationis propria, promptissimis
 animis despondemus, omniumque ordinum & statuum
 studia atque officia: totumque ad eò Regnum ipsum, cum
 omnibus eius Provincijs, ad te deferimus, & tibi etiam,
 atque etiam commendamus: utque nos omnes, exemplo
 antecessorum tuorum Regum nostrorum, gratia atque
 benevolentia tua prosequaris, rogamus.

Itua Rex quò te virtus vocat, i pede fausto.

Exaudiat te Dominus in die tribulationis: prote-
 gat te nomen DEI Iacob. Mittat tibi auxilium de
 Sancto, & de Sion tueatur te. Intellectum tibi det, &
 instruat te in via qua gradieris: & firmet super te
 oculos suos. Teneat manum dexteram
 tuam: & deducat te in vo-
 luntate sua.

E

DE PRI.

DE PRIMATU SENATORIO Regni Poloniae.

Inceptatio de primatu Regni, eo con-
 silio, ut ego arbitror, suscipitur: ut
 sciatur; utrum vnus sit e numero Sena-
 torum aliquis, legum praescriptis, & au-
 thoritate publica ad hoc constitutus, ut post
 mortem Regis, in ordine publici consilij,
 & progressu electionis, non modò,
 Equestri ordini, verumetiam caeteris
 Senatoribus praecat. Deinde, si eam auctoritatem non plu-
 ribus, sed vni, eiq; Ordinis Senatorij, attributam esse con-
 stet, quisnam is e Corona Senatorum habendus sit, cui po-
 testas illa iure conueniat. Res est, ut grauissima ita cogni-
 tu maximè necessaria: quòd hac eminentia sublata, aut
 conuulsa, Regnum turbari, aut euerti necessè esse videatur.
 Ea tamen dubitatio, facillè fortassis ex animis hominum
 eximi poterit, si rem ipsam recta via & ratione considera-
 uerimus. Ita sanè iam inde ab initio constituta est Respub.
 nostra; ut vnus Principatu contineatur. Neq; verò is hæ-
 reditarius est; sed is demùm regnū potitur & regnat, quem
 ipsa sibi Respub. liberrimis Ordinum suffragijs creauerit si-
 ue elegerit: eiq; adiunxit ea Consiliarios, quasi socios, quo-
 rum is consilij in administrando Regno & grauioribus
 quibusq; actionibus nitatur. Penes hos etiam, defuncto
 Rege, & in interregno, manet summa rerum, curaq; & pro-
 uiden

DE PRIMATV SENATORIO

videntia de subrogando alio. Hi Conventui ad eligendū novum Regem, locum diemque præstituunt. Quod Lex clartè præscribit:

Verba Legis.

Decedentibus Regibus & Regno vacante, Domini Consiliarij Status utriusq; capto inuicem mutuo Consilio, secundum veterem & antiquum morem consuetudinemq; & Statuta Regni, Conventum ad eligendum novum Regem indicant, illumq; omnibus membris & Ordinibus Regni tempore denunciant.

Quamvis autem sint Magistratus in Republ: cum potestate; sit Equester Ordo firmamentum eius: tamen Lex, veteri & antiquo mori & consuetudini statutisq; innitens, solis Consiliariis eam potestatem constituendi de eo Conventu, cumq; omnibus aliis membris & ordinibus denunciandi, quò convenire ij debeant, attribuit. Nihil in eo Equestrem ordinem, nihil Magistratus, nihil quenquam alium commune habere voluit cum Senatu. Consiliarijs sive Senatoribus hic honos datus est, siue quodd' sint seniores dignitate & eminentia, & iurati; siue quia facilior est congressus pauciorum Senatorum, quàm omnium ordinum. Ab ijs verò, nempè Consiliarijs, illum Conventum reliquis omnibus membris & Ordinibus vult indici. Poterat lege certus locus & tempus præfigi eligendo Regi: sed hoc non est visum expedire Reipubl: propter incertos & dubios eventus, ne fortè id contingeret, quod Scriptura sacra dicit: Vbi sit cadaver, ibi congregare solere aquilas. Premenda igitur hæc potiùs silentio, & arbitrio Senatus committenda, quàm in tabulas referenda, & omnibus divulganda maiores prudentissimè iudicarunt. Quibus autem Senatoribus eam Lex potestatem facit, siue onus id imponit? Num solis Palatinis, aut Castellanis, aut, vt vocant,

DE PRIMATV SENATORIO

Officialibus? Non. Sed apertè; *Veriusq; status*, nempè, Ecclesiastici & Secularis, Consiliarijs. Simul autem ostendit, quâ ratione & ad quem modû hoc fieri debeat: *Capto*, inquit, *inuicem mutuo consilio*. Itaque Lex congressum Consiliorum requirit. Quomodo enim aliter inter eos, per maxima locorum intervalla disunctos, conveniret? Num terni, vel quaterni, vel etiam deni, aut viceni, suo quique arbitrato eum Conventum indicent? Nihil perturbatius, & non modò ad seditionem, verumetiam ad bellum civile accommodatius. Igitur convenire oportet Consiliarios, Vbi autem & quomodo ij conveniant, nisi ab aliquo ad certum aliquem locum diemque convocati aut vltro accurrentes? Aut quomodo expediant rem concorditer, nisi ab vno aliquo in consilium mittantur, & nisi aliquis eis præsideat, consilijs moderetur, & cætera ad rem pertinètia dirigat? Quid verò? In ipsa Electione qui esset ordo? quæ consensus Consiliariorum? quid non plenum contentionum, iurgiorum, tumultuum, nisi vnus non modò Senatui; sed cum eo pariter cæteris Ordinibus & orbis Reipubl: placidè & clementer moderetur? Mala est, ait sapiens Philosophus, & ante eum præstantissimus Poëta, pluralitas Principum. Quin natura clamat, ordo exposcit, dicit ratio, vsus & experientia rerum probat, ad hoc; vt sit ordinata multitudo, & tollantur schismata seu factiones in consilio, necesse esse, vt vnus sit, qui omnibus præsit. Quales enim ea esset Respubl: in qua non sit vnus, qui cæteris antecellat? Culicum certè vel pullicum, vel graculorum duntaxat. Tolle ex avibus, ex armentis, ex omni genere animalium ducem, grex statim turbatur: & capite præciso, reliqua membra concidunt. Sit ergo vnus, vt in Regno Princeps: ita in interregno Primas & moderator cõsiliij & Reipublicæ. Verùm hoc facile quisque, cordatus præsertim, vt

tim, vt existimo, concesserit. Illud magis controversum est; quis è numero Senatorum Primas huiusmodi sit agnoscendus. Has enim partes alij tribuunt Supremo Marschalco Regni: alij Cancellario Maiori: alij Castellano Cracouien: alij totam eam ratione permittunt arbitrio vniuersorum, vt post obitum Regis, vnum aut alterum eligant, qui sint directores consilij publici. Quarum opinionum hæc postrema, cum planè absurda sit, ne refutanda quidem in præsentis esse nobis videtur. Serum sanè & præposterum esset hoc præsidium. Trium autem priorū error, vt evidentiàs agnoscatur, Leges ipsas, quibus illorum Senatorum officia definita sunt, expendamus.

Verba Legis, De Officio Marschalcorum.

Officium Marschalci Regni, & Marschalci Curia, siue uterque, siue alter eorum esset in Curia, debet esse omnium ceremoniarum, & aula Regia Magister. Aulicos conscribant, stipendia soluant, registra teneant, diligentes & negligentes sciant, inobedientes à Curia arceant.

Hospites & Consiliarios Regni excipiant. Attendant, vt debitus cuique honor, ex parte Maiestatis Regia, iuxta meritum personæ impendatur.

Scandala & excessus aut moderentur, aut eliminent, aut emendent, animaduersione iuxta meritum aut demeritum adhibita.

Ea verò omnia, quæ meliore conditione possunt, faciant, idq; cum consensu & authoritate Maiestatis Regia.

Quoniam verò ea officia sunt indifferentia, Marschalcus Regni, præsens in Curia, sciente Marschalco Curia, omnia officio suo incumbentia exequetur.

Recedens à Curia Marschalcus maior, minori Regesta & ad

DE PRIMATV SENATORIO

administrationem officij tradet. In quo Maior, dum fuerit presentis summam auctoritatem, ad omnia iam dicta, habebit: Eo vero absente, penes Minorem, eadem sit auctoritas.

Ratione administrationis officij, Marschalco presenti, adscribitur perceptio foralium, & auctoritas imponendi pretij rerum venalium. De foro tamen Campestri foralia Campiductori generali referuata. Quae tamen foralia moderatè & iuxta locorum consuetudinem, percipiet.

Quod si Marschalcus in precio rerum & foralium modum excedat, habebunt facultatem Consiliarij, in Curia presentes, illud moderandi, sibi quoque precipiendi. Quibus si Marschalcus parere noluerit, extunc tanquam inobediens, ad communem auctoritatem consilij generalis, proximè futuram, deferatur.

De Cancellariorum officijs.

Cancellarij & Visecancellarij officia, auctoritate, executione, expeditione, & consuetudine censentur esse copulata & paria.

Episcopatum vel dignitatem nacti, officio cedant.

Literas sibi & iuri contrarias non extradant.

A donationibus & inscriptionibus bonorù cuiquam contra Constitutiones Regni dandis abstineant.

Litera iuri contraria intelliguntur; Inhibitiones ad iudicia, absque necessitate Reipubl. Item; Commissiones inter personas, nisi granicierum diuisionis, vel de consensu partium essent. Item; Liberationes ab expeditione bellica.

Ex his Legum verbis planum est, quàm circumscripta & certis cancellis coarctata sit Marschalcorum & Cancellariorum potestas: ad quos vsus & actus hæc officia sint destinata; & quatenus se extendant. Si ea, quæ ab eis agenda sunt, ponderes; inuenies, hæc officia operæ, obsequij, & ministerij plus quàm dignitatis habere. Nam quod attinet regi-

REGNI POLONIÆ.

regimen aulae, Marschalci, eodemque modo Cancellarij, absque voluntate Regis nihil faciunt. Ecce potestatem eorum colligatam vides. Caterum si in aestimando rerum pretio Marschalci modum excedant, habent potestatem, Consiliarii praesentes illud moderandi, & ipsis praecipiedi. Marschalcus Regni venienti Senatori in Senatum, obviam procedit, turbam submouet, deducit, locum monstrat. Et hoc sibi volunt verba Legis: *Attendant, ut debitus cuiusque honor, ex parte Maestatis Regiae, iuxta persona dignitatem, impendatur.* Quæro; quis maior est, isne qui imperat, an cui praecipitur? is qui sedet, an is qui ministrat? *Diem ei dicunt Senatores ad commune iudicium Senatus.* Verba hæc notant, eum esse in auctoritate Senatus: quia lex subijcit eum auctoritati consilii generalis, vivente Rege. Post mortem vero Regis dubitamus de eo, an sit in potestate Senatus. Is ibitur, qui vivente Rege Senatoribus ministrat, continuo vniuerso Senatu factus superior, cum ad se vocandi potestatem habeat? Verba Legis & recta ratio resistit ac repugnat. Ad hæc Marschalcus Regni, communicatum habet officium cum Marschaleo Magni Ducatus Lithuaniae, & eum Marschaleis Curiae. Itaque quod vni conceditur, alijs quoque concedi necesse erit. Habebimus igitur tot publici consilij duces, quot Marschalcos.

Diversa sanè ratio est in Imperio & alijs Regnis, vbi Archimarschalci, Cancellarij, summam dignitatem obtinent. Apud nos non item, sed ima propemodum in Senatu loca, & extremam ferè sententiae dictionem Marschalci & Cancellarij habent, & adepti maiorem dignitatem, cedere officiorum coguntur. Quæ Lex eo consilio facta esse videtur, quòd eorum potentia, cum alijs semper, tum maxime inter Regni tempore, Respublica suspecta est.

Itaque omnes hi Marschalci, Cancellarij, Thesaurarius Regni,

DE PRIMATV SENATORIO

Regni, Imperator seu dux exercitus, morte Regis, auctoritati Senatus parent. Nihil agunt, nec agere debent, nisi mandato Senatus. Cancellarij certè statim morte Regis sigilla obsignant, & ab officio exercèdo abstinent, Maiorq; Secretarius in eorum locum succedit.

Quod de Marschalcis & Cancellarijs Regni & Magni Ducatus Lichuanix à nobis dictum est, non eo animo dictum esse quisquam arbitretur, vt de dignitate & auctoritate eorum quicquã derogatũ esse velimus, quorum officium Reipubl: est valdè necessarium; addo etiam dignitatis plenum. In cura enim & administratione Marschalcorum omnis vitæ Principis securitas, omnis ordo, pax, tranquillitas, tam in aula tempore Comitiorum, quàm extra: omnis denique splendor & maiestas Regis, Regni & Senatus posita esse videtur. Cancellarijs item & Vicecancellarijs Reipubl: credidit sigilla Regni, quibus publicæ actiones & libertas firmatur, eisq; credita est dispensatio iuris & æqui. Et iudices ij sunt civilium causarum, & præsentis esse debent solentq; in aula Regia. Sed licet officia eorum in Reipubl: sint talia & tanta; non habent tamen potestatem convocandi Senatum. Eorum est, auctoritatem Senatus colere, revereri, & dignitati eius inservire; sequi, non præire. Certè tempore interregni, Marschalci, mandante Senatu, officium suũ exercent, in constituenda pace & tranquillitate, tam in loco Comitiorum, quàm extra; in assignando rerum precio, distribuendisq; hospitij. Eorum quoque est, edicta, mandante Senatu, promulgare. Exstat ea de re exemplum apud historicos, cùm Rituianus & Melstinius impuberi Vladislao, qui Turcico prælio ad Varnam occubuit, diadema imponi nollent. Ioannes Olfnicius Marschalcus Regni, mandato Senatus edixit; vt qui Vladislao faverent, in dextram; qui negarent coronandũ,

mandū, in levā discederent. Quā promulgatione edicti, sopita est tota illa controversia. Itaq; tēpore interregni eorum officiū est; post renunciationem electi Regis, in Senatu ab Archiepiscopo Gnesnensi, vt mox ostendetur, factā, Regem nominatum & renunciatum per edicta promulgare, & ad vniuersorum noticiam deducere & declarare.

Castellanus Cracoviensis, quid juris & potestatis præ alijs Senatoribus in Regno & interregni tēpore habeat, nihil habeo cognitū. Etenim nihil iura & leges ea de re sanxerunt: sine lege autem loqui erubescimus. Ad hæc, non suum is locum obtinet: sed Palatino Cracoviensi olim ademptum, ob scelus commissum. Planè Palatinus Cracoviensis cum Palatino Posnaniensi, alternis vicibus dicunt sententias. Quod si in Minori Polonia, primus inter Senatores Castellanus Cracoviensis, Primas censebitur: eodem jure sibi Palatinus Posnaniensis eam ipsam dignitatem in Majori Polonia vendicabit, qui inter Seculares Majores Polonos primū tenet locum. At neuter istorum dici potest primus, cūm vterque illorum habeat priores se omnes Episcopos in vno, eodemque Senatu.

Cūm igitur Primatis honor, neque Marschalco, neque Cancellario neque Cracoviensi Castellano convenire possit: quin etiam opiniones illæ, contra Legem inuectæ, sine exemplo, contra morem maiorum, contra ius & æquum, Reipublicæ verò inutiles ac periculosæ sint: reliquum est, vt illorum sententiam probemus, qui eam dignitatem & excellentiam Archiepiscopo Gnesnensi jure ac legitime debere asserunt. Cuiam enim talis ac tanta dignitas & auctoritas potius convenit, quàm ei, qui in amplissimo Senatu loco & ordine eminent? Atque is est Archiepiscopus Gnesnensis, qui Princeps Senatus habetur: neque Principibus ac Ducibus feudatarijs, vt vocant, Regni; ac ne fra-

DE PRIMATV SENATORIO

eribus quidem & filijs Regis honore & prerogatiua loci cedit. Tanta autem dignatione est antiquitas, ut ei soli omnium, dum incedit aut vehitur in publico, etiam Rege praesente, sceptrum seu virga praeratur; aduenienti vero, Rex assurgat. Porro, absente Rege, eius auctoritate cogitur Senatus, & ab eo Senatusconsulta promulgantur. Hic ipse Regem ritu solenni inaugurat, siue inungit & coronat: Et si quid publice Senatus & aliorum ordinum nomine de rebus maioris momenti cum Rege agendum est, per eum agitur. Penes eum est praesidium aduersus Regum impotentem dominatum, si quid in praerudicium iuris & libertatis, publice attentent. De Iacobo quidem Archiepiscopo Znoenae orto memoratur; quod, cum Vladislaus Princeps, Boleslai Crispi filius ante annos 440. iniurius esset fratribus suis, bellumque civile aduersus eos moueret, in castra eius curru uectus uenerit, eumque (quamuis plebeius homo) liberrime de Tyrannico & impio capto monuerit, contemnentemque unam cum exercitu diris deuouerit. Nec mora sententiam eius ultio diuinitus secuta est. Profligatus est enim Vladislaus cum exercitu suo a paucis obsessis. Recens est memoria, cum Rex nuper defunctus Sigismundus Augustus, certum contractum de sale uendendo in detrimentum Nobilitatis fecisset, maiores Poloni eam rem ad Archiepiscopum detulerunt, utque conuentum indiceret postularent. Rex ab Archiepiscopo monitus, destitit ab incepto. Ita in Archiepiscopo Gnesnensi validum, & certum est genti nostrae, contra Regum impotentiam & iniurias praesidium. Et uero habet is amplissimas possessiones in medio Regni sitas, quo expeditius & maiore cum dignitate fungimuribus suis queat. Rectissime igitur penes eum, ea, de qua nunc agimus, prerogatiua Primatus est, & esse debet, ut interregni tempore ad eum caeteri Consiliarij confluant,

com-

Communicatoque consilio de eorum sententia locus tem-
 pusque eligendi Regis, ceteris membris & Ordinibus Re-
 gni, denuncietur. Nec id modò: sed subitarijs etiam Rei-
 pub. periculis obuiam eatur: securitati & necessitatibus
 moram non ferentibus prospiciatur: legationes etiam ex-
 ternorum Principum ad eum adeant. Denique electum,
 communibus suffragijs Regem is renunciat, & exacto ab
 eo iuramento legitimo, ritu solenni, vt dudum memorauì,
 coronat. Tanta quidem dignatione prædico inferiores
 omnes non inuiti honorem habent & obsecundant. Non
 verentes, ne is, vt potè sacris initiatus, ad summum apicem
 aspiret. At enim spiritualis est, vt vocant, Primatus digni-
 tas, neque ad Regnum & Rempublicam nostram pertinet.
 Fertur enim Archiepiscopus Nicolaus cognomento Tra-
 bá, cum esset publicè allegatus ad Constantiense Concilium,
 eam Primatus prærogatiuam sibi & suis successoribus Gne-
 snensibus Archiepiscopis in eo & ipso Concilio impetrasse.
 Est quidè ita, quòd is Primatum ex eo Concilio reportauit.
 Verùm scire operæ precium est, esse etiam inde fermè ab
 initio Christianæ religionis dignitatem Ecclesiasticam su-
 perioiorem Archiepiscopali & Metropolitana, in ferioriorem
 autem Patriarchali. Qua qui præditi sunt, Primates à La-
 tinis vocantur. Eam igitur Tunc à Traba impetratam esse
 credibile est, quòd eximiam haberet in Polonia & Lituania
 dignitatem, & in ipsum etiam Leopoliensem Archiepisco-
 pum, & Suffraganeos eius Episcopos potestatem & iurisdi-
 ctionem. Quod si forte ad eum quoque Primatum, de quo
 nunc agimus, Diploma illud pertinet: non tam dat id no-
 uam prærogatiuam Archiepiscopo Gnesnensi; quam anti-
 quam & inueteratam relinquit & stabilis. Quam Rex Vla-
 dislaus Iagiello dudum per Leopoliensem Archiepiscopum
 labefactare adortus erat, cum ab eo Reginam Elizabetham

DE PRIMATV SENATORIO

tertiam uxorem suam, præter morem assensum Senatus amplissimi, coronari curasset. Summa enim tunc erat, estq; adeò etiam nū, apud rectè sentientes de religione, Pontificis Max: & generalis Concilij auctoritas. Quæ nec apud diversum sentiētes & cōtumaces filios obstare debet. Gnesnensi Archiepiscopo, quo min⁹ antiquiori iure suo utatur.

At nihil de eo legib⁹ nostris cavetur. Demus hoc. Num autem omnibus de rebus ad Rempub: pertinentibus cautū est? Nullanè instituta à maioribus nostris, quasi per manus nobis tradita, scriptarum legum vim habent? Serò maiores nostri, nempe ante sexcentos demum annos, literas cū religione Christiana acceperunt. Leges autem scriptæ ante Casimirum magnum Regem, hoc est, ante 250. annos. nullæ apud nos extant. Inde per pauca extant, & simplicissimæ, iudiciales ferè: aut si quid vnquam præterea in controversiam venit Rempub: administrantibus. Quales sunt superius memoratæ de officijs Marschalcorum, Cancellariorum, & aliæ eiusdemmodi tum demum conditæ, cū Magistratus plus sibi sumere incipiebant, quàm par erat, aut alienas functiones vsurpabant.

De eximia illa dignitate & munere seu Primatu Archiepiscopi, quia nulla vllò vnquam tempore fuit cōtroversia, nulla de eo lex lata est. Cūm Repub: simul (christiana duntaxat) & è visceribus eius natus, perpetuò ius suum, in interregnis præsertim, obtinuit: nec eum quisquam vllò vnquam tempore ante nos aliquot annos convellere, vel debilitare tentavit, licet essent nonnunquā Archiepiscopi nō vsquequaq; Senatui, vel populo, vel Ordinibus Regni grati. Intelligebant nimirum homines literarum quidem atq; doctrina rudes; sed naturali ingenio præpollentes, & vltimum rerum prudentes, amantesq; Patriæ non personæ, verum loci ac dignitatis amplissimæ prærogatiuā illam esse. Atque a-

que adeò non tam loco ac personæ Archiepiscopi, quàm insigni Regni parti, hoc est, maiori Poloniæ, iustè ab vniuersa Republ: siue indultam siue relictam esse. Cùm enim quodam tempore insignia Regni vnà cum Regis domicilio & coronatione è Maiore Polonia in Minorem translata essent, optimo iure Maiores Poloni ius & prærogatiuam illam eximiam primori suo totiusq; Poloniæ Senatori vendicauerunt & retinuerunt. Verùm id, vt multa alia, literis mandatum non est. Fortassis autem etiam autenticis literarum monumentis demonstrari potest; Archiepiscopos Gnesnenses ea prærogatiua vsos esse, non illis quidem vetustioribus, sed ante nonaginta tamen annos cõscriptis & editis. Extat Decretum electionis Alexandri Regis, præsidente fratre eius Friderico Cardinale & Archiepiscopo Gnesni cõscriptum: in quo apparet, non modò eximia illa Archiepiscopi dignitas & autoritas; verùm etiã Primatis nomen. Quæ cum nemine repugnante, consentientibus autem omnibus Consiliarijs Regni & Nobilitate, ab Archiepiscopo tunc vsurpata sint: constat, non recens ea tunc in Republ: irreplisse aut inuasisse: sed inueterata è moribus maiorum repetita & retenta esse. Non fuerit autem ab instituto nostro alienum decretum id ad verbum inserere. Sic igitur id habet.

Decretum electionis Alexandri REGIS.

FRIDERICVS miseracione Diuinã Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli S. Lucie in septem solijs Presbiter Cardinalis, Archiepiscopus Gnesnensis, Regni Polonia Primas, & Episcopus Cracouiensis, Andreas Roz. a Archiepiscopus Leopoliensis, & Episcopus Pramisiensis, Creslaus Vlãdislaviensis, & Cancellarius Regni, Ioannes

DE RPIMATV SENATORIO

Ioannes Pofnaniensis, Lucas Varmienfis, Albertus Vilnensis, Vin-
 centius Plocenfis, & Matthias Chelmenfis Ecclefiarum Epifcopi
 Spitek de Iaroflaw Castellanus Cracouiensis, Andreas de Schamo-
 tuly Pofnaniensis, Petrus Kmita de Wifnice Cracouiensis & Mar-
 ſchalcus Regni, Ioannes de Tarnow Sandömirienfis, Nicolaus Gár-
 dżiná de Lubranc Califfenfis, Dux Alexander Castellanus Vilnen-
 fis, Ioannes de Zabrzeze Trocenfis, Nicolaus de Baizen Mariebur-
 genfis, Petrus Myſkowski Lancicenfis, Nicolaus de Koſcielec Bre-
 ſtienfis, Nicolaus de Kretkow Iuniwladiflauienfis, Ioannes de Tar-
 now Ruſſia, Nicolaus de Kurozwiaki Lublinenfis, Stanislaus Kmi-
 ta de Wifnice Belzenfis, Minegneuius de Kriſko Plocenfis, Andreas
 de Kutno Rauenfis, Palatini, Dobrogofius de Oſtrorog Pofnani-
 fis, Iarandus de Brudzew Califfenfis, Ioannes de Przerab Sira-
 dienfis, Andreas de Laxin Lancicenfis, Andreas de Teczyn Woi-
 cenfis, Ioannes de Slupca Sandecenfis, Petrus Száfrámec de Pie-
 ſkowa ſkálá Wiſlicienfis, & Capitaneus Marieburgienfis, Stani-
 ſlaus de Potulice Miedzyrzecenfis, Hieronymus de Kobylino Ro-
 ſperienfis, Zanifius de Konradzic Plocenfis, Ioannes Polak de
 Karnkow Landenfis, Raphael de Iaroflaw Premiflienfis, Ioannes
 de Sienna Malogofienfis, Castellani, Matthias de Dżewica Prae-
 poſitus Scarbimirienfis, & Scholaſticus Cracouiensis, Vicecancel-
 larius Regni Poloniae, Andreas de Koſcielec Marſchalcus Curiae Re-
 galis, & Petrus de Szydłowiec Succammerarius Cracouiensis, ca-
 teriq; Pralati, Barones, milites, & Nobiles Regni, uniuerſum Re-
 gnum Poloniae & Magnum Ducatum Lithuaniae representantes.
 In nomine Sanctae indiuiduae Trinitatis. Ad uniuerſorum, quo-
 rum intereſt, intereritq; ad futurum, notitiam deducimus. Quod
 anno praefenti feria quinta in Octaua feſtiſſacratiffimi Corporis Chri-
 ſti in Ciuitate Toruneniſi terrarum Pruffiae, Sereniſſimo olim Prin-
 cipe Ioanne Alberto, Dei gratia, Rege Poloniae, Supremo Duce
 Lithuaniae, Ruſſiae, Pruffiaeq; Domino & haerede &c. gratioſiſſimo,
 per mortem, cui omne uita ſubiacet imperium, de medio ſublato,
 eiusq;

eiusq; olim funere Regio Cracouia feria secunda post festum S. Iacobi Apostoli in Basilica Diui Polonorum Patroni Prasulis Stanislai in Castro Cracouiensi sita, honorificentissime sepulto, ceremonijs ad hoc dignissimis funeralibusq;, prout tanta expediebat Maiestati, non minus reuerenter, quam etiam deuotè & lugubriter adhibitis. Tandem immediatè sepultura peracta, fuit per nos uniuersos, qui Cracouia iusta funeri soluimus, electioni futura Maiestatis Regia dies & locus huc Petricouiam ad presentem Conuentionem generalem decretus, deputatus & assignatus, decreto communi mediante presentium Dominorum Prælatorum, & Baronum Regni sepultura Regia interessentium absentiumq; accedente consensu. Fuereq; uniuersi Principes ac Prælati spirituales ac seculares, Barones, nobiles, milites, & communitates Terrarum & Ciuitatum de iure ac consuetudine ad electionem Regiam pertinentium, editis proclamationum publicis, ac literis & nuntijs eam ipsam electionem præfixam intimantibus, denunciantibusq; vocati & auisati, ut nobiscum unà pro eligendo futuro Rege ac Domino aut conuenirent, aut Nuncios cum mandatis dirigerent, ad presentem electionem conuentionemq; Petricouensem, pro diebus deputatis, in presentem usq; diem per continuationem sequentibus: ubi dum cum uniuersis dominis Principibus & Prælatibus spiritualibus & secularibus, militibus, Nobilibus, communitatibusq; Terrarum & Ciuitatum comparentibus & presentibus, absentiumq; Nuncijs, iniremus consilia, tractatus & deliberationes pro eligendo Serenissimo Domino Rege futuro, proq; alijs necessitatibus euenientibusq; publicis in melius ordinandis. Tandem nobis Friderico, miseratione diuina Cardinali, ueluti Archiepiscopo Gnesnensi, & Regni Primæ, consilij ordinem & electionis progressum proponentibus, uocatorum non comparentium absentia non obstante, per nos & uniuersos Prælatos spirituales & seculares Barones & Consiliarios, nostro & absentium nomine, ad electionis decretum, in Dei nomine, processum erat, die & loco infra scriptis. Qua Missa de Spiritu S.

canta

DE PRIMATV SENATORIO

*sentata & audita, ac ceremonijs, consilijs, tractatibus, delibera-
 tionibus, conclusionibus de more atq; iure premisis: nos qui su-
 pra Pralati & Barones vniuersi, ad quod istud de iure ac consuetu-
 dine Regni eiusdem pertinet, vnà cum Nuncijs & Oratoribus pre-
 clari Principis D. Conradi Ducis Masouia, ac Magnificorum D. Io-
 annis Stephan Woieryoda Moldauia, aliorumq; Principum, Pra-
 latorum & Baronum Regni absentium, cum literis & sufficientibus
 mandatis ad electionem presentem missis, nomine suorum princi-
 palium comparentibus & electioni interessentibus, decretum ele-
 ctionis diximus, pronunciamus, & promulgauimus, dicimusq;
 pronunciamus sic: Quia non ex affectione carnali, personali, sed in-
 spirante Spiritus almi gratia, votis, voluntatibus, affectionibus,
 desiderijs vnanimibus, nemineque ex nobis (operante Spiritus
 eiusdem gratia) à votis & voluntatibus vnanimibus discrepante,
 Sereniss. Principem D. Alexandrum, Dei Gratia, Ducem Lithua-
 nia, Samogitia, Russia, Kijouia, dominum & heredem, &c. domi-
 num nostrum gratiosissimum, sicut ius liberæ electionis nobis compe-
 tit, & competere iure consuevit, decreuimus eligendam in Regem
 Polonia, olim Serenissimi D. Ioannis Alberti nuper vita defuncti
 Regis Polonia, immediatum, verum, indubitatum, & legitimum
 successorem, dominum nostrum gratiosissimum, decernimusq; &
 eligimus presentibus: & hoc in quantum sua Serenitas ordinatio-
 nem inter Regnum Polonia, &c. Magnum Ducatum Lithuaniae
 per nos Fridericum & Pralatos ac Barones Regni Polonia supra-
 scriptos, cum Reuerendissimo in Christo Patre ac Magnificis & Ge-
 nerosis dominis prefatis Oratoribus & Nuncijs Serenitatis sue, vi-
 gore mandatorum Serenitatis eiusdem, ac vniuersorum Pralato-
 rum, Baronum, Procerum, Boiarorum, Nobilium, & Communi-
 tatum Magni Ducatus Lithuaniae ratam, factam, approbatam, li-
 terisq; eorum, sigillis, ac iuramentis, in omnibus punctis, conditio-
 nibus, clausulis, & articulis approbabit, confirmabit, & ratifica-
 bit perpetuo obseruandam. Quam electionem presensq; decretum
 nostrum*

nostrum cum vniuersis Nobilibus ac Terrarum & Ciuitatum Communitatibus, nostro & eorum atq; absentium nomine, approbandam, tenendam, laudandam, confirmandam, & emologandam duximus: approbamusq; tenemus, confirmamus, laudamus, & emologamus tenore presentium mediante. Itaq; decretum huiusmodi in virtute altissimi exequi cupientes, de certa scientia, & communiq; consilio, ac omnibus modo, iure, & stylo, certos dominos Prelatos & Barones Regni Polonia fratres nostros in literis Crede ntiarum ad eundem Serenissimum D. nostrum, Dominum Electum per nos datarum nominatos ad infra scripta gestores, actores, & Nuncios deputauimus & deputamus. Dantes eis mandatum generale & facultatem plenariam, presens decretum nostrum eidem felicissimè Electo ac Domino D. Alexandro, Dei gratia, Magno Duci Lithuania, &c. Domino nostro gratiosissimo, intimandi, eiusq; Dominationem excellentissimam, vtrum in electionem de se factam consentiret, aut eam acceptaret, ratamq; haberet, requirentes. Aliaq; omnia & singula cum eius Dominatione Illustrissima vniuersisq; Prelatis, Baronibus, militibus, & Communitatibus Magni Ducatus Lithuania agendi, faciendi, tractandi, consulendi, concludendi, & firmandi, ac de rato & grato nostro & Regni totius nomine promittendi, & ea quæ mandatum exigent magis speciale quàm presentibus est expressum. IN quorum omnium testimonium premissorum sigilla nostra ac aliorum Prelatorum, Procerum, & Nobilium Regni Polonia presentibus sunt appensa. Actum & datum Petricouia in Conuentione generali, die Dominico in profesto sancti Francisci, Anno Domini, Millesimo Quingentesimo primo. Presentibus ibidem ac ad premissa consentientibus, rata habentibus, & ea emologantibus suo & aliorum presentium & absentium Regnicolarum nominibus Venerabilib. Generos, & Nobilibus Dominis, Nicolao Kricki Decano & Preposito Posnaniensis, Ioanne Konarski Cracouiensi, & S. Michaelis Preposito, Ioanne de Lasko Cancellario Gnesnensi, Decano Vladislau.

DE PRIMATV SENATORIO

*dislauiensi, & Cancellario Pofnaniensi, Nicolao de Bartniki Cuffa-
de Plorenfi, & Præfapito Califfiffenfi Ecclefiarum, Staniflao La-
focki de Brzeziñy Succamerario Pofnaniensi, Nicolao Cikowfki Gla-
difero Craçouiensi, Martino de Skotnik Iudice Sandomiriensi, Ia-
rosłao de Lafko Tribuno Siradienfi, Staniflao de Kurozwiaki Vics-
lunensi, Ioanne Zaremba de Kalinowa Siradienfi, Ioanne & Stanif-
flao de Sprowa Opocznenfi Capitaneis, alijsq; compluribus Præla-
tis, militibus, Nobilibus, Terrigenis, & indigenis Regni Polonia.*

An non agnouit autem etiam in eo Senatus, authorita-
tem Primatus; cùm defuncto eo ipfo Ioanne Alberto Rege
Torunia, intra feptimum diem, triginta Senatores è Ma-
iore Polonia, ab eo ipfo Friderico Cardinali & Archiepi-
fcopto evocati, Louicium convenerunt, & confilia inter fe
habuerunt? Conveniebant etiam Minores Poloni: fed ex-
itinere domos reverfi funt, cùm Archiepifcopū Lovicio di-
fcefiffie cognoviffent. Nec efi exiftimandum; quòd ij, Se-
natores inquam, ad Fridericum, non quali ad Archiepifco-
pum & Primatem; fed quali ad Cardinalem & filium Re-
gis convenirent. Cur enim ad Regis filium convenirent,
libertate electionis vti volentes? Cur autem ad Cardina-
lem, Cardinalitiam dignitatem non modò ab electionis
negotio; verum etiam à tota Republica, vt infra patebit, a-
lienam efiè contendentes?

Habemus igitur, fi non Legibus, decretis certè (quæ
Legum vim & pondus obtinent) & actis fuperiorum tem-
porum expreffas prærogativas & officia præcipua Archie-
pifcopi Gnefaen: vti Primatis Regni, fine vlla controuer-
fia antiquitùs, non ambitiofè vfurpata; fed affentientib⁹ o-
mnibus Ordinib⁹ iure optimo vfitata. Habemus etiã ipfum
Primatus nomen. Quid igitur obfiat, quomin⁹ eum ipfum
Primatum, is ipfe Archiepifcopus, vnà cū cæteris eius præ-
rogativis & officijs, deinceps quoque retineat? Nimirum,
vt is

ut is non modò conuocet Senatum; verùm etiã præsit & moderetur cõsilio publico: proponat quibus de rebus consultandum, & quomodo suffragia ineunda sint; eaq; si diuersa sint, conciliet: legationibus externis locum faciat, ac de Senatus sententia respondeat: & si quid est præterea, quod in interregno cum auctoritate peragendũ sit. Coniuncta enim hæc sunt, neque rectè à se in vicè disiungi possunt. Coronandi autè Regis, & exigendi ab eò iusiurandi legitimi ius, dubium non est eidem Archiepiscopo competere: non modò eodem iure; verùm etiã Cazimiri Magni privilegio, quò eum etiã primũ Principem Regni appellat. Privilegij verò illius cõfirmandi & illustrandi causa illa fuisse videtur; quòd superiore tempore, cum siue vacaret tunc Archiepiscopat⁹ sedes, siue Archiepiscopus ipsaq; Gnesna, vbi insignia Regni tunc adhuc asservabantur, in Henrici Ducis Silesiæ (qui Maiorem Poloniam à cætera avulsam tunc obtinebat) ditione esset, pater Cazimiri Vladislavus Locticus Rex electus coronatus non fuit. Aliquãdò enim post, Henrico Duce mortuo, coronatus est, ut habent Cromeri nostri Varmiensis Episcopi annales. Ne igitur Archiepiscopus in posterum iure suo eecidissè iudicaretur, præsertim translatis Craouiã insignibus Regni, Cazimiri diplomate cautum est. Idem etiã Cazimirus gravi pœna sanxit; si quis præsentè eò ipso Archiepiscopo, gladium strinxerit in alium, siue vulneraverit, siue non. Ex his igitur luce meridiana clarus fit; jus Primat⁹ Regni penes Archiepiscopum Gnesnensem esse antiquitùs in Polonia.

His illa quoq; adstipulantur; quod regnante Sigismundo seniore, & absente à Regno, in Lichuania verò degente, Petrus Gamratus Archiepiscopus Petricouix Comitiss⁹ Regni cum potestate præfuit, & Senatus consulta Constitutionesq; Comitiales promulgavit. Præsentè etiã eodem Re-

dem Rege, sed ægrotante, postea ibidē, in Aula Archiepiscopali, eo ipso Gamrato præfidente, sæpenumerò Senatus habitus est. Post eum quoq; Sigismundo Augusto regnante, ad eundem modum apud Nicolaum Dzierzgowiū Archiepiscopum non semel publicè consultatum est. Vivunt adhuc non pauci, qui utrunque compertum habent, & interfuerunt. Ad rem facit & illud; quòd cùm eximia sit in Ecclesia Catholica Cardinalium S. Rom. Ecclesiæ dignitas, & habeantur ij in Republ: Christiana Archiepiscopis, Metropolitanis, Primatibus Ecclesiasticis (quorum mentio facta est antea) & Patriarchis superiores: non cedit eis tamē in amplissimo Regni Senatu, loco, honore, & autoritate Archiepiscopus Gnesnensis, velut Primas Regni. Quod quidem evidenter patuit quodam tempore, nempe regnante Cazimiro tertio. Nam cùm Sbigneus Olesnicius Episcopus Cracouiensis, vir cùm de Ecclesia, tum de Republica nostra benè meritus, à Pontifice Max: Cardinalis creatus esset, prærogatiuaq; eius dignitatis in Senatu uti, & Vladislaum Gnesnensem Archiepiscopum antea vellet, obstetit Archiepiscopus uti Primas Regni: nec solus, sed cùm Proceribus & Senatoribus Maioris Poloniae. Et, cùm Rex, cum cæteris Senatoribus pertinaciùs Sbigneum tueretur, omnes cum Archiepiscopo Senatu excesserunt. Controversia tandē, discessu Cardinalis è Comitijs, sopita est. Ut autem placidè peragerentur Comitia, Archiepiscopus quoque in gratiam Regis & Senatus discessit. Sed expèdamus diligentius causas tantarum discordiarum. Nunquid honor amplissimus Cardinalatus offendeat Maiores Polonos? Minimè. Erant enim tunc omnes Sedj Apostolicæ addictissimi, & cultores fidei Catholicæ studiosissimi. Nulla tunc hæresis, nullū schisma vexabat Regnū: nullæ offensiones Seculariū aduersus Spirituales intercedebant: imò

Sbigne.

Sbigneus Episcopus, propter summam gravitatem, prudentiam, magnanimitatem, & indicenda sententia, tuendisq̄ue iuribus publicis libertatem, & autoritate in Senatu & gratia populari maximè pollebat. Nemo erat, qui & Reipubl: eum honorem, & patriæ communi, ornamentum invideret. Quid igitur spectabatur? Hoc nimirum; ne Regnum in euentum mortis Regis absque ordine esset, & absque vno, qui cæteris omnibus præiret. Nemo enim obtemperasset Sbigneo, vti Cardinali; sed vt Episcopo Cracouensi. Itaque Episcopum Cracouensem, Archiepiscopo Gnesnensi præferri, & Primatum Maioris Poloniæ in Minorem Poloniam transferri volebant. Hinc est, quod hisce, quæ memoravimus, ornâmentis, nudari se Maiores Poloni indignè ferebant, cùm iam antea Minores Poloni primæuitatem & præcedentiam occupassent. Hæc sunt verba Dlugosi temporis illius historici. E quibus apertè colligitur; ortam fuisse controversiâ, non tam inter duas personas, quàm inter Consiliarios Terrarum Maioris Minorisque Poloniæ; non de excellentia Cardinalatus, aut Metropolitanæ sedis honore; sed vtrum in Ordini Consilii publici præire deberet Episcopus Cracouensis, vti Cardinalis, Archiepiscopo Gnesnensi; an verò Archiepiscopus Gnesnensis, vti Primas Regni, Cardinali, vti Episcopo Cracouensi. Decretumq̄ue Regis & Senatus in Conuentu ea de re intercessit; vt deinceps nemo Cardinalatus honorem sibi conferendum procuret, inconsulto Rege & Senatu, ne id in præiudicium excellentiæ, Archiepiscopi & Terrarum Maioris Poloniæ derogationem factum esse videatur. Ac iure quidem videtur esse latum. Licet enim insignia Regni Gnesna Cracoviam, contendentibus & instantibus Principibus, sint translata: manet tamen privilegium loci & terrarum Maioris Poloniæ. Quæ quidem constitutio

seu decretum in Conuentu latum, si quis rectè expendat, stabilit, & firmat Primatum Regni: ita, vt si nihil aliud sit, ad comprobandum Primatum, satis illud superque fuerit. Atque hoc equidem diuina quadam prouidentia datum esse reor; vt in Minori Polonia Coronæ locus, & Coronationis: in Maiore verò Coronatoris & moderatoris consiliorum, ac ipsius electionis Regis, tempore interregni esset: vt scilicet communicatis hoc modo prærogatiuis, alter alteri libertatem electionis Regis præcipere non posset.

Nec sanè in sola Polonia nostra, hoc est Archiepiscopi Gnesnensis Primatus Priuilegium. Habet etiam Hungaria suum Primatem Archiepiscopus Strigoniensem. Habuit non ita pridem, nec scio an etiam nunc habet Anglia (licet peruersa cum religione, & in Tyrannidem conuersa, omni ferè ratione iusti Regni) Cantuariensem. Habent forte assis & alia Christiana Regna. Quòd autem is ipse honor Gnesnensis Archiepiscopi apud nos nunc in controversiam à quibusdam vocatur, in causa est Religionis mutatio, seu potius corruptela. Quæ postquam in Regnum hoc aliunde irrepsit, & hunc & omnium Spiritualium (vt vulgato verbo vtar) honorem, dignitatem, opes, & auctoritatem funditùs euertere conatur, quo maiore licentiâ in strage animarum innoxia plebis debacchetur, & in primam barbariam & impietatem degeneret. Lupi quidem cum Pastoribus (vt est in fabulis) foedus inire voluisse memorantur, ea lege, si sibi canes custodes gregis dederentur. Sed viderint sapientes isti custodes Reipub. quàm benè consulant ornamentis, commodis, & libertati publicæ: cum sit Equestri & Senatorio Ordini honorificus, & perutilis hic, de quo agimus, Primatus, vt vniuersæ Reipub. salutaris ac penè necessarius. Præclarum sanè is est docu.

PRIMATV SENATORIO

documentum summæ libertatis ac æquabilitatis iuris no-
 gentis; quòd ea in Regno [cuius eximia quædam in-
 nes potestas esse solet] habet vnum de medio nostrum,
 rem nostrum, os ex ossibus nostris, carnem de carne
 nostra, in tanta dignitate constitutum; vt Regem non-
 multis passibus sequatur, & ab eo reuerenter colatur, li-
 bertatemque sceptri sui à Primate restringi non molestè
 ferat, quemadmodum ostensum est superius. Qua de cau-
 sa olim Lacedæmonij, populorum Græciæ sapientissimi
 & bellicosissimi libertatisque studiosissimi, Ephorum
 Magistratum in in R.P. sua instituerunt, qui actiones Regis
 obseruaret, ijsque moderaretur. Porro in interregno ma-
 ior est etiam Primatis vsus, maius decus in Republica.
 Erumperetur sanè nonnunquam in perniciosas factiones,
 dissidia, seditiones, & bella ciuilia, nisi vnus Primatis au-
 thoritate cæteri Senatores & Nobilitas vniuersa in officio
 contineretur, & diuersa sentientes in concordiam redi-
 gerentur: Principum quoque ac Ducum feudatorum
 ambitus Primatu retunderetur: vt minus ij molestè fe-
 rant, Primatem Regni in consilijs & consensibus publi-
 cis sibi præferri & præsidere. Quod, quàm multum ad li-
 bertatem retinendam conferat, non est obscurum. Iam
 verò Regis quoque ipsius interest; habere vnum in Re-
 gno suo recti monitorem, qui ad altiora non aspiret, &
 qui suborientes nonnunquam à turbulentis & seditiosis
 hominibus contra ipsum inmerentem, aut etiam benè me-
 rentem, motus, prudentia, consilijs, & autoritate sua pla-
 cidè componere possit, ipsumque de existimatione, ne di-
 cam de statu suo, periclitantem, dilatis sinistra suspicio-
 nibus, tueri & subleuare.

Constat igitur dicente natura, ratione, ornamento &
 vtilitate

DE PRIM: SENAT: REG:

utilitate publica, vsu & moribus antiquis, *exemplis aliorum*
benè constitutorum Regnorum, decretis denique *et Legi-*
bus Regni, & inuestituris Regum superiorum, *Primat*
antiquis esse, & esse debere, in Regno & Repub. nostra
eumque honorem, cum suis officijs, proprium & pecul
rem esse Gnesnensis Archiepiscopi. Non debet autem
is conuelli aut labefactari ad ijs, qui custodes ha-
berunt libertatis publicæ, & qui iura
ac privilegia & prærogatiuas suas
santas rectas conserva-
re cupiunt.

